

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н
Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Факультет харчових технологій, готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу
Форма навчання денна
(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

Д.е.н., проф. Г. П. Склад
(підпис, ініціали та прізвище)

« ____ » _____ 2018 р.

МАГІСТЕРСЬКА ДИПЛОМНА РОБОТА

***на тему: «Оцінка та перспективи розвитку гірськолижного туризму на
Закарпатті»***

***зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня магістра***

Виконавець роботи Коцевич Олексій Анатолійович
(прізвище, ім. 'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник к. е. н., Тараненко Олександр Олексійович
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім. 'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ..	6
1.1. Сутнісна характеристика гірськолижного туризму.....	6
1.2. Матеріально-технічна база гірськолижного туризму.....	15
1.3. Світовий досвід організації гірськолижного туризму.....	24
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ НА ЗАКАРПАТТІ	40
2.1. Сучасний стан розвитку туризму на Закарпатті.....	40
2.2. Потенціал гірськолижного туризму на Закарпатті та рівень його використання.....	48
2.3. Матеріально-технічна база гірськолижного туризму на Закарпатті...	56
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ НА ЗАКАРПАТТІ	65
3.1. Резерви розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті.....	65
3.2. Організаційно-економічні заходи розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті.....	79
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	101
ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	105

ВСТУП

Туризм є однією з провідних галузей світової економіки, яка найбільш динамічно розвивається. Його ключовою особливістю для економіки кожної країни є значний вплив на такі ключові галузі економіки, як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво споживчих товарів та інші. Його значення як джерела валютних надходжень, розширення міжнародних контрактів, забезпечення зайнятості також постійно зростає. Завдяки своєму швидкому зростанню, він визнаний економічним феноменом століття. Такі тенденції характерні для більшості видів туризму, зокрема гірськолижного. Цьому в значній мірі сприяє зростання доходів населення, збільшення кількості вільного часу, підвищення доступності регіонів і інші фактори. Але подальше зростання потребує постійної підтримки та вдосконалення різних аспектів обслуговування туристів, що свідчить про актуальність теми дослідження.

Гірськолижний туризм – особливий вид туризму, так як він є комбінованим видом туризму і включає елементи таких видів: лікувально-оздоровчий, рекреаційний, спортивний, екологічний туризм. Цей вид туризму має яскраво виражений сезонний характер. По створенню турпродукту гірськолижний туризм відноситься до капіталомістких і трудомістких видів туризму. Цей вид туризму має ряд особливостей, що відрізняють його від інших, більш простих видів.

За своєю популярністю і масовістю гірськолижний туризм займає одне з перших місць. Стрімкий розвиток туризму, організація масового відпочинку гірськолижників і забезпечення необхідного комфорту, призвело до створення в ряді розвинених країн цілої індустрії зимового відпочинку, яка зайняла лідируючі позиції в національній економіці.

Для декого, катання на лижах – це просто хобі, для інших – пристрасть. Але факт, що з кожним роком все більше туристів їздять на гірськолижні курорти України та закордону.

Актуальність обраної теми дипломної роботи зумовлена інтенсивним розвитком лижного туризму, як в Україні, так і за кордоном. Також варто відзначити, що ринок гірськолижного туризму включає в себе не тільки гірськолижні траси, але і багато інших аспектів інфраструктури гірськолижного курорту, такі як трансфер на курорт, харчування, проживання, прокат гірськолижного спорядження, персональні послуги і так далі.

Об'єктом дослідження є процес розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти дослідження процесу розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті.

Метою дослідження є дослідження стану та перспектив гірськолижного туризму Закарпаття та розробка організаційно-економічних заходів для його подальшого розвитку.

Згідно поставленої мети в дипломній роботі вирішуються наступні завдання:

- дати сутнісну характеристику гірськолижному туризму;
- охарактеризувати матеріально-технічну базу гірськолижного туризму;
- проаналізувати світовий досвід організації гірськолижного туризму;
- оцінити сучасний стан розвитку туризму на Закарпатті;
- проаналізувати потенціал гірськолижного туризму на Закарпатті та рівень його використання;
- охарактеризувати матеріально-технічну базу гірськолижного туризму на Закарпатті;
- визначити резерви розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті;
- обґрунтувати організаційно-економічні заходи розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті.

Інформаційну базу роботи становлять теоретичні розробки в галузі розвитку ринку туристичних послуг, управління туризмом, системного аналізу; законодавчі та нормативні акти, що регламентують діяльність туристичної галузі; державні концепції, національні та регіональні програми і проекти з

розвитку туризму; довідкові матеріали; статистичні дані; матеріали міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференцій, а також періодичних видань та інформації мережі Інтернет за темою дослідження. Комбінація різних методологічних підходів використана з метою обґрунтування концепції та загальної логіки дипломної роботи.

Практичне значення роботи полягає в тому, що висновки та результати, які були отримані під час проведення дослідження, можуть бути використані при розробці та вдосконаленні стратегій розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті.

Структура дипломної роботи обумовлена метою та завданням дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та переліку інформаційних джерел. Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок друкованого тексту, включаючи 6 таблиць і 14 рисунків. Список використаних джерел складається з 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутнісна характеристика гірськолижного туризму

Туризм – це одна з важливих складових економіки багатьох країн, яка надає роботу населенню, забезпечує завантаженість готельних та ресторанних господарств, залучає зарубіжних інвесторів. Основними цілями туризму вважають: розважальні (атрактивні), рекреаційні та пізнавальні цілі. Другорядними, але не менш важливими вважаються оздоровчі та лікувальні цілі, професійно-ділові, гостьові та інші.

Мандрівки з розважальною метою та відпочинку формують базу міжнародного туризму. Вони поєднують оздоровчі, пізнавальні, аматорські спортивні поїздки. Діловий туризм охоплює подорожі зі службовими цілями. До ділового туризму відносять поїздки для участі в з'їздах, наукових конгресах, семінарах і нарадах, ярмарках, виставках. Діловий туризм поділяють на бізнес-поїздки, конгресно-виставковий та інсенси́в-туризм. За статистикою 1-е місце займає туризм, так званого, вихідного дня (2-3-х дні), 2-е місце відводиться туристичним поїздкам (близько 6-7 днів), далі слідує 8 – денні тури.

Виділяють наступні типи туризму: в'їзний – подорожі в межах країни осіб, які не мають постійного місця проживання; виїзний – подорожі осіб, які постійно живуть в Україні, в іншу країну; внутрішній – подорожі в межах країни осіб, які постійно живуть в Україні. Ці типи туризму можуть по-різному поєднуватися між собою і створювати при цьому всілякі категорії туризму. До категорій туризму відносять: міжнародний туризм – систематична і цілеспрямована діяльність підприємств сфери туризму, пов'язана з наданням туристських пропозицій та наданням туристських пропозицій і туристського продукту за рубіж (в'їзний та виїзний туризм); національний туризм – сукупність роботи у сфері внутрішнього і виїзного туризму, тобто сервіс туристів з числа жителів власної країни (внутрішній та виїзний туризм). Туризм

можна розглядати як процес і результат пересування людей, сферу зайнятості населення, сферу економіки [36].

Туризм надзвичайний тим, що кожен може знайти в ньому те, що хоче. Хтось любить гори, хтось ріки, комусь подобається відпочивати на пляжі, а іншим – спробувати свої сили в екстримальному туризмі. Натягнуті нерви, як не дивно, допомагають людині зняти виснажливість. Це стає популярним в усьому світі, і особливо в Україні – екстремальний туризм. З кожним роком дедалі більше людей бажають побачити різномаїття та красу підводного світу, покататися на лижах і навіть спробувати стрибки з парашута. У Європі, наприклад, цей вид туризму почав набирати великі темпи розвитку і ставав більш масовим туризмом в кінці 80-х початок 90-х р., а у нашій країні, в 2000-х активний відпочинок став приваблювати усе більшу аудиторію серед простих туристів [1].

Гірськолижний туризм – є одним із видів активного туризму, головною ціллю якого є катання та швидкісні спуски гірськими схилами. Гірськолижний відпочинок це один із найдавніших видів активного туризму, та з кожним роком кількість бажаючих навчитися кататися на гірських лижах тільки збільшується, через активне поширення та популярність і навіть, моду на цей вид відпочинку. Одним із важливих факторів росту популярності цього туризму – це доступність для всіх бажаючих, навіть дитячої. Мало не кожен гірськолижний курорт має спуски для людей з різною підготовкою, як для професійних спортсменів, так і для початківців, місце прокату знаряддя та гірськолижні школи з професійними інструкторами, різноманітні заклади відпочинку та розваг, які називають – апре-скі (від фр. після лиж).

Одні з найважливіших факторів, від яких залежить лижний туризм – це природні умови та підготовка. Гірськолижний туризм є комбінованим видом туризму і включає елементи таких видів: лікувально-оздоровчого, рекреаційного, спортивного та екологічного туризму, тому належить до спеціальних видів туризму. Гірськолижний туризм – це тільки сезонний вид туризму.

Різновид гірського туризму, спуск з гір природними сніговими схилами або спеціально підготовленими трасами на лижах. На відміну від гірськолижного спорту в гірськолижному туризмі час спуску не фіксується.

Найбільш придатними для гірськолижного туризму вважаються пологі схили довжиною від декількох сотень метрів до декількох кілометрів з ухилом до 25 градусів, вкриті шаром снігу завтовшки не менше 30 см. Для навчання техніки спуску з гір, як правило, використовуються навчальні траси довжиною до 300 м з ухилом 10-20 градусів. Найбільш досвідчені туристи-лижники спускаються по спортивних трасах довжиною від 150 м (для слалому) до 3,5 км (для швидкісного спуску) з ухилом 15-35, або на трасах для фрістайлу (фігурного катання на лижах). Для підйому до початкових (верхніх) точок спусків туристи-гірськолижники користуються буксирувальними (бугельними) підйомниками або підвісними канатними дорогами [2].

Основний набір спорядження та інвентаря туриста-гірськолижника (крім звичних предметів користування) водять: гірські лижі, зазвичай, з відстібним кріпленням (при падінні), спеціальні черевики для лиж, лижні палиці (більш міцні ніж звичайні), гірськолижний костюм, шолом, захисна маска.

Катання на лижах з гір приваблює не тільки туристів і спортсменів-гірськолижників, а й численних цінувальників лижного спорту і шанувальників зимового відпочинку в горах. Незважаючи дороге спорядження, лижний туризм набув широкої популярності: починаючи з 50-х років 20 ст. у багатьох країнах світу почали створювати гірськолижні центри з комфортабельними готелями або пансіонатами, спеціально обладнаними трасами, рятувальною службою.

До гірськолижного туризму можна віднести також гірські походи, в яких головним способом пересування є гірські лижі. Такі походи вимагають від туристів певних навиків і технічної підготовки в проходженні як гірських, так і лижних маршрутів.

Але в минулому ті часи, коли гірські лижі були захопленням переважно найбільш мужніх, та досвідчених. В далекі та високі гори збирали своє

спорядження міцні і на вигляд трохи суворі люди: спортсмени-гірськолижники та досвідчені туристи і альпіністи.

Вони виїжджали з міст невеликими групами, спаяними багаторічною дружбою, гордо несучи на плечах свій дорогоцінний вантаж – лижі, оббиті сталевими смугами. Невід’ємна частина їх спорядження – величезний рюкзак.

Іншим, більш популярним і доступним, зараз є світ гірських лиж. В гори Тянь-Шаню, Альп, Карпат приїжджають відпочити і спробувати себе на лижах люди різних професій, віку та підготовки. Для них побудовані канатні дороги і траси різної складності. Навчанням гірськолижної техніки займаються інструктори туристських баз і готелів. На деяких курортах створені гірськолижні секції, що мають у своєму розпорядженні високоякісний інвентар та підйомники. На гірські лижі стають всі – від малого до великого. У нас в країні близько мільйона шанувальників гірських лиж. Вони беруть відпустку взимку і вирушають в гори, а в холодні дні їдуть на гірськолижні бази в горбисті околиці.

Виділяють такі види спорту: гірський туризм, альпінізм і скелелазіння. Гірський туризм – це подорож з пункту А в пункт Б через перевали і через гірські вершини. Альпінізм – це сходження без нічого на вершину, спуск в табір, відпочинок і на наступну вершину. Скелелазіння – це лазіння по стіні. Гірський туризм знаходиться на стику різних спортивних дисциплін. Але альпінізм і скелелазіння не є туризмом.

Карпатські гори не є для туристів гірськими районами. Гори Карпат занадто низькі. Там не можна пройти гірський маршрут, а тільки пішохідний.

Гірські лижі та сноуборд.

Один з найстаріших видів активного відпочинку – це гірські лижі. В останні роки кількість бажаючих покататися на гірських лижах не зменшилася, а навпаки збільшилася. Зараз набагато якісніший і різноманітніший гірськолижний сервіс, ніж років 10 тому. Чи не в кожному гірськолижному курорті є спуски, як для професіоналів, так і для початківців, яких завжди можуть навчити правильно кататися місцеві інструктори. Спорядження:

комплект лижі, кріплення, палиці, черевики, костюм, шолом, маска, рукавички обійдеться в середньому в \$ 2000-2500.

Сноубординг – спуск з гірських схилів на спеціальній дошці. Вважають, що це більш агресивний, активний і екстремальний вид, ніж гірські лижі. Сноубординг як окремий вид спорту з'явився в Америці в 60-х роках ХХ століття. Великими шанувальниками нового захоплення стали здебільшого серфери, які не бажали сидіти без діла в очікуванні літа. У нашій країні сноуборд масову популярність отримав тільки на початку 2000-х років. Зараз створено багато спеціальних трас з трамплінами і іншими різноманітними перешкодами, на яких сноубордисти можуть робити різні акробатичні трюки. Але останнім, надзвичайно популярним серед сноубордистів став хаф-пайп (від англ. half-pipe «пів-труби») – споруда з снігу, схожа на рампу для ролерів.

Екстремальні захоплення, пов'язані з гірськими лижами і сноубордом, можна розділити на декілька груп:

- freeskiing або freeride – це спуск по крутих непідготовлених схилах зі складним рельєфом;
- heliskiing – те ж саме, але з використанням вертольота як засіб доставки на гору;
- ski-touring (randonee ski) – скі-тур, гірський туризм з використанням лиж і спеціальних кріплень для підйому в гору;
- ski-mountaineering (лижний альпінізм) – сходження на гору з метою спуститися з вершини на лижах або сноуборді;
- останніми роками з'явилася new school – щось на зразок сноубордного фрістайлу.

За створенням турпродукту гірськолижний туризм відносять до капіталомістких і трудомістких видів туризму. Гірськолижний туризм має низку особливостей, основною з яких є засоби розміщення. Розміщення туристів має бути в спеціальних готелях типу гірських шале. Недалеко від готелів обов'язково повинні знаходитися підйомники, які поділяються на кілька

типів: бугельні, крісельні, кабінні, гондольні. Готелі повинні розташовуватися поблизу гірськолижних трас.

Найперше правило лижника – вибирати траси по силам. У цьому допомагають кольорові схеми трас, розташовані біля лижних станцій канатних доріг. Розроблена регламентація трас прийнята у всіх країнах світу, де розвинений масовий гірськолижний спорт, в цілях впорядкування катання лижників (розподілення їх по схилах) і для забезпечення безпеки. За рівнем складності траси поділяються на: зелені, сині, червоні, чорні. У гірськолижному туризмі велику роль відіграє асортимент додаткових послуг: послуги інструктора, прокат спорядження, ski pass. Особливе значення для гірськолижного туризму має медичне страхування.

Гірськолижне катання насамперед залежить від природних умов.

Найголовніше значення має присутність на протязі чотирьох-п'яти місяців в році щільного снігового покриву. Іншими чинниками, що зумовлюють зручності і привабливості гірськолижного відпочинку, є: висота місцевості, особливості рельєфу, погодні умови гірськолижного сезону, характер рослинності, відсутність лавинної і селевої небезпеки і, безумовно, різноманітність та унікальність ландшафту.

До найпопулярніших місць гірськолижного відпочинку відносяться: Австрія, Франція, Швейцарія, Болгарія, Італія, Словаччина, Фінляндія, Швеція, Норвегія. Найменш популярними є курорти в Німеччині та США. Велику популярність, останнім часом, набувають курорти Румунії, Чехії, Словенії, Іспанії, Канади. Так само є гірськолижні курорти і в Україні, Ізраїлі, Індії та Японії.

Колірні позначення трас:

Червоний колір – цим кольором відзначені траси для професіоналів.

Долати повороти малого радіусу, так само вміти знижувати швидкість при необхідності. Проходження таких трас не рекомендується по прямій траєкторії. На червоних трасах є спеціальні покажчики, позначені червоним пунктиром – це небезпечні ділянки, які необхідно уникати.

Через природні особливості такі ділянки можуть спричинити небажані наслідки для життя і здоров'я людини. Наприклад, глибокий сніг або вузькі місця можуть скласти труднощі при проходженні спуску. На таких спусках відсутні пологі ділянки, проте при великому потоці туристів можуть з'явитися горби в кінці дня, навіть незважаючи на те, що ці траси дуже доглянуті.

Синій колір – траси для лижників середнього рівня. Вони трохи легше тих, що позначені червоним кольором. Проте, їх в деяких країнах об'єднують з трасами червоного кольору. Наприклад, так зробили в Америці.

Сині траси, також як і червоні дуже доглянуті, в зв'язку з цим на них відсутні горби і пологі ділянки. Якщо лижник вже освоїв повороти, і добре вміє кататися на лижах, а так само при необхідності знижувати швидкість, то на цих схилах він буде відчувати себе цілком комфортно. А прямі ділянки з маленьким ухилом, які зустрічаються досить часто протягом усього спуску дозволяють покататися «з вітерцем» тим, хто ще не набув достатнього досвіду для більш складних трас. Досвідчені лижники можуть проходити прямі ділянки на високій швидкості, використовуючи повороти великого радіусу. Але цього робити все одно не рекомендують.

Зелений колір – до них відносяться траси для початківців. Ці траси також ретельно доглянуті. На них можна кататися з будь-якою швидкістю, проте схили настільки пологі, що в деяких місцях доведеться відштовхуватися для подальшого ковзання. Досвідченим лижникам вони будуть мало цікаві. На трасах є невеликі контрухили, які допоможуть тим, хто вперше став на лижі, зупинитися в будь-яку хвилину.

Чорний колір трас призначені для експертів, для тих, хто відмінно справляється з червоними трасами. У багатьох країнах на ці схили новачків не випускають. Спуски не передбачувані. На них може бути що завгодно: і жорстке покриття з горбами і цілинний крутий сніг. Спуски «поза трасами», позначені чорним пунктиром, не радять навіть досвідченим гірськолижникам. Із-за різких поворотів і дуже вузьких місць ковзання може перетворитися в стрибки, дуже небезпечні для здоров'я. До цієї ж категорії можна віднести і

штучні горби для могула, хаф-пайп і трампліни для сноубордистів.

Існує ще один клас трас – подвійні чорні. Їх можна зустріти в Америці. Ці траси тільки для відчайдушних екстрималів.

Позначення трас на прикладі схеми схилів гірськолижного курорту «Буковель» наведено на рисунку 1.1.1.

Рис. 1.1.1. – Колірні позначення трас [35]

Гірськолижні тури – це тури, що полягають в пересуванні групи людей за допомогою м'язової сили за певним маршрутом, прокладеному в гірській місцевості в умовах високогір'я [27].

Поширена на гірськолижних курортах Франції можливість 13 Ski-in – Ski-катання від дверей готелю Ski-in – Ski-out – в Австрії зустрічається дуже рідко. Це можливо тільки на високогірних курортах типу Ішгля. Цілина незайманий сніговий покрив схилу зазвичай поза підготовлених. Внизу уздовж всього ланцюга міст знаходяться підйомники, які на розташованих поруч схилах зможе бути присутнім схожа за текстурою система підйомників. Вони об'єднуються сукупною областю катання. За допомогою мережі підйомників гірськолижники переходять з однієї рівнини в іншу.

Гірськолижні курорти мають не тільки спортивні споруди та організації: служби експлуатації підйомників і систем штучного походження снігоутворення, служби підготовки трас, а ще контрольно-рятувальні служби,

пункти прокату спортивного інвентарю. Розвивається, крім того, туристська інфраструктура, що включає засоби розміщення, ресторани, бари та інші підприємства громадського харчування, розважальні заклади, що пропонують програми відпочинку у вільний від катання час. Туристсько-готельний ансамбль є головним доходом курорту. У спільній текстурі витрат гірськолижників виключно 15% слід на плату підйомників, решту 75% коштів витрачаються на розміщення, годування та інші туристські пропозиції.

Після 2-ї світової війни концепція туристського освоєння гірських споруди гірськолижної бази планувальники оперували не наявністю існувала села, а просторістю гірничого місця.

Вона передбачала відведення найбільших площ під парковку, виділення зони прийому туристів, де зосереджувалися підприємства обслуговування, і зони гірськолижного катання.

У 1950-1970-х рр. на хвилі популярності гірських лиж Європа перейшла до створення туристських сучасних гірськолижних курортів. Архітектори і будівельники отримали величезні можливості для створення даного комплексу, так як багато об'єкти зводилися вище сіл. Створення цих гірськолижних курортів стало справжнім тріумфом французького функціонального дизайну. Круті гірські схили з перепадом висот в межах 1000 метрів і 4 місяці наявності снігового покриву оформляють натуральну декорацію модерністських знаходяться центральні адміністративні приміщення, торгові будівельного ансамблю розраховувалися на базі проекту про крутість гірськолижних трас, пропускної можливості підйомників, числі місць для ночівлі та ємності автостоянок. Ні в якій іншій європейській країні не досягали цих розмахів, як у Франції.

Отже, незважаючи на те, що гірськолижний туризм відноситься до досить дорогих видів туризму, з кожним роком кількість туристів та шанувальників цього відпочинку тільки зростає.

1.2. Матеріально-технічна база гірськолижного туризму

Основа створення першокласного курорту – це оптимальна логістична схема гірськолижного комплексу. Логістика гірськолижного комплексу – це свого роду інноваційний продукт, що включає в себе:

- планування транспортних потоків для різних видів транспорту і груп людей;
- розміщення об'єктів і технологічного обладнання;
- гірські дороги, об'єкти та мережі електропостачання, складні гідротехнічні споруди, системи водопостачання;
- єдиний архітектурний стиль і органічне єднання з ландшафтом;
- зони сервісу і багато іншого.

І головне – все це повинно бути опрацьовано без помилок і з урахуванням перспектив подальшого розширення курорту.

Стрімкий розвиток гірськолижного туризму, організація масового відпочинку гірськолижників, забезпечення необхідного при цьому комфорту призвели до створення цілої індустрії зимового спорту.

Зараз сучасний гірськолижний курорт може запропонувати туристам сотні всіяких сервісів, від трансферу та аеропорту до догляду за дітьми. Сучасний гірськолижний центр включає:

- 1) навчальні схили, різноманітні траси з різною протяжністю та складністю;
- 2) має різноманітні підйомники;
- 3) контрольно-рятувальну службу;
- 4) прокат гірськолижного спорядження;
- 5) медпункт. Відпочинок на гірськолижному курорті, пов'язаний з фізичними навантаженнями, які можуть бути небезпечні, так само існує ймовірність травм;
- 6) гірськолижні школи з висококласними інструкторами;
- 7) готельні комплекси;

8) *apre-ski* – це і ковзанки, і санні траси, боулінг, а також сауни з гірками, басейнами, ресторани і бари, диско-клуби, кінотеатр, музеї, магазини і бутіки, польоти на паропланах, різноманітні екскурсії і т. д.

В першу чергу привабливість гірськолижного курорту залежить від різноманітності і довжини трас катання на лижах. За ступенем складності траси поділяють на чотири типи, які зображуються на схилах різними кольорами:

- зеленим – легкі;
- синім – середні;
- червоним – складні;
- чорним – особливо складні.

У кожному гірськолижному курорті відділяють від основних трас схили для катання початківців та дітей. Вибрати трасу по силам туристам допомагають різнокольорові схеми трас, які розміщують біля лижних станцій канатних доріг [10].

У сучасному розумінні гірськолижна траса – не просто схил гори, а складна технологічна споруда. Це спеціально підготовлені ділянки з певним профілем, які відповідають всім вимогам, як гірськолижного спорту, так і масового катання і надають можливість безпечного катання. Жорсткіші вимоги ставлять до спортивних трас. Тому діапазон схилів, придатних для їх спорудження, більш обмежений, ніж для побудови навчальних і туристичних трас. Найкращі траси різняться різноманітними формами рельєфу, таких, як спади, ували, лощини, гребені, горби тощо.

При розробці та будування траси враховують наявність постійного снігового покриву, висоту місцевості, переважаючі вітри, експозицію схилів. Трасу будують на схилах різної складності плавною звивистою стрічкою. Складні ділянки чергують з простими, круті – з пологими, на яких лижник міг перепочити. Ширину полотна траси встановлюють в суворій відповідності з рельєфом, з урахуванням небезпечних місць і перешкод.

Пропускна здатність канатних доріг обумовлює місткість гірськолижного центру. Так, згідно з прийнятим у світовій практиці вимогам, готельний

номерний фонд гірськолижного курорту не повинен перевищувати більш ніж на 25% ємність всіх діючих трас і схилів, що обслуговуються підйомниками.

У високорозвинутих гірськолижних районах, пропускна здатність станцій канатних доріг в 3-5 разів перевищує число відпочиваючих на курорті гірськолижників. Це означає, що всі гірськолижники будуть витратити на очікування в чергах максимум 20 хв та будуть підняті на верх трас. Але, нажаль, при будівництві гірськолижних центрів в нашій країні були допущені помилки, які призвели до великих черг. Іноді годину – дві шанувальники гірських лиж повинні чекати своєї черги, перш ніж піднятися на гірські траси.

Зазвичай гірськолижні траси обладнують спеціальними знаками: вказівними, попереджувальними і заборонними. Знаки на трасах встановлюють з урахуванням часу, необхідного лижникові для осмислення інформації і виконання потрібних дій (зазвичай за 25 – 50 м до небезпечного місця), там, де цього вимагає обстановка. Розміщують знаки таким чином, щоб виключити випадки наїзду на них і травмування лижників. Маркування – один з найбільш простих і разом з тим вкрай необхідних видів благоустрою території, який є показником рівня культури обслуговування в гірськолижному комплексі [12].

Для безпечного катання трасами, крім усунення потенційно небезпечних місць, лижник до підйому наверх повинен отримати абсолютно повну інформацію про ступінь складності трас, наявність лавинних ділянок та інших небезпечних місць, зміни погоди, стан сніжної поверхні і т. д. Діяльність гірськолижних комплексів неможлива без застосування різного роду підйомних пристроїв. Вони дозволяють продуктивніше використовувати гірськолижні траси, а отже, набагато підвищують оздоровчий ефект зимового відпочинку і якість обслуговування гірськолижників. Можна сказати, що престиж того чи іншого гірськолижного центру прямо залежить від кількості і якості його канатних доріг, їх продуктивності. Не секрет, що, збираючись в гори, любителі лиж прагнуть потрапити, перш за все, туди, де є великі і різноманітні траси, де багато довгих підйомників і де менше черг на них: адже не їхати у відпустку, щоб простоювати в чергах [12].

Різноманіття різних елементів і умов, в яких функціонують та розвиваються гірськолижні комплекси і відповідно пропоновані ними основні послуги, що призвело до класифікації: гірськолижна база, гірськолижний центр, гірськолижна станція, гірськолижний курорт [11]. Розглянемо елементи інфраструктури кожного об'єкта.

Гірськолижна база являє собою спеціально обладнану територію на схилах, призначену для катання на гірських лижах і сноуборді з дотриманням сучасних вимог безпечного і комфортного обслуговування споживачів (таблиця 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Елементи інфраструктури гірськолижної бази [12]

Найменування послуг	Найменування забезпечують технологічних модулів
Обов'язкові послуги всім видам гірськолижних комплексів: -катання на гірських лижах і сноубордах;	Гірськолижні схили різної складності з включенням: системи оцінки складності схилів за кольорами, системи навігації і розмітки безпечного руху, засобів забезпечення пасивної безпеки катання (стаціонарні та тимчасові загородження, протилавинні засоби та ін.), засобів профілактики безпечного катання, порятунку та надання долікарської допомоги, технологічні та евакуаційні шляхи.
	Комплекс гірськолижних підйомників
	Система штучного засніження
	Технічні засоби ущільнення снігу на схилах
	Блок технічних і службових приміщень і майданчиків (гаражі, роздягальні персоналу, майстерні, склади ПММ та ін.)
Забезпечують послуги: експрес-харчування на снігу страхування, зберігання речей	Бізнес-процеси надання послуг, блок касових місць з продажу послуг, блок адміністративних приміщень
	Блок клієнтських і адміністративних приміщень – роздягальні, загальні місця і туалети, склади для тимчасового зберігання речей клієнтів, касові місця та ін
	Приміщення та обладнання для експрес-харчування на схилах
	Система контролю доступу та забезпечення безпеки клієнтів
	Інженерні комунікації (електроживлення, пожежні системи, водопостачання, каналізація і ливневки, водовідводи та ін.)
	Інформаційне забезпечення
	Сантехнічне забезпечення

Гірськолижний центр – це спеціально обладнана територія на схилах та прилеглих територіях, призначена для катання на гірських лижах і сноуборді, навчання катанню з виконанням сучасних вимог безпечного і комфортного обслуговування споживачів, має прокат та сервіс (таблиця 1.2.2).

Таблиця 1.2.2

Елементи інфраструктури гірськолижного центру [12]

Найменування послуг	Найменування забезпечуючих технологічних модулів
Обов'язкові послуги, властиві гірськолижній станції і гірськолижному курорту : навчання катанню, прокат гірських лиж і сноубордів, сервіс гірськолижного інвентарю та обладнання	Навчальний гірськолижний комплекс (навчальні схили)
	Штучне освітлення на схилах
	Спортивні траси для гірськолижників і сноубордистів
	Школа інструкторів з навчання катанню на гірських лижах і сноуборді
	Комплекс прокату спортивного спорядження
	Сервісна майстерня

Гірськолижна станція – спеціально обладнана територія на схилах та прилеглих територіях, призначена для катання на гірських лижах і сноуборді, навчання катанню, з виконанням сучасних вимог безпечного і комфортного обслуговування споживачів, має прокат та сервіс, а також засоби розміщення для проживання туристів (таблиця 1.2.3).

Таблиця 1.2.3

Елементи інфраструктури гірськолижного курорту [12]

Найменування послуг	Найменування забезпечуючих технологічних модулів
Послуги, властиві гірськолижній станції і гірськолижному курорту: навчання катанню дітей; догляд за дітьми та організація їх дозвілля; харчування та відпочинок в ресторанах, барах, кафе; туристичні та екскурсійні послуги; проживання в готелях, пансіонатах, хатинах, апартаментах та ін.	Гірськолижний дитячий садок і містечко
	Різного рівня ресторани, кафе, бари, поза зон катання
	Місцеве екскурсійне та туристичне бюро
	Засоби розміщення для тривалого проживання туристів

Гірськолижний курорт – це всесезонний гірськолижний комплекс на спеціально облаштованій для активного відпочинку і спорту, лікувально-профілактичних процедур території, що володіє природними лікувальними

ресурсами і необхідною інфраструктурою, який володіє можливостями для заняття гірськими лижами, сноубордом і іншими, як правило, гірськими, зимовими і літніми видами спорту (таблиця 1.2.4).

Таблиця 1.2.4

Елементи інфраструктури гірськолижного курорту [12]

Найменування послуг	Найменування послуг забезпечуючих технологічних модулів
Послуги, властиві гірськолижному курорту: лікувально-профілактичні послуги та медичні послуги, діагностика здоров'я.	Наявність природних лікувальних ресурсів та необхідною інфраструктурою для проведення лікувально-профілактичних процедур цілий рік.

Сноу-парк – споруда, призначена для виконання трюків і катання на сноуборді та лижах. Сноуборд-парки стали невід'ємною частиною гірськолижного господарства [13].

Зацікавлення до сноу-парків виріс і у шанувальників гірськолижного спорту. Зараз набирає популярність новий стиль катання – New School, як стиль катання на гірських лижах, що включає в себе біг-ейр (англ. big-air), слоуп-стайл (англ. slope-style), халф-пайп (англ. half-pipe), катання по різних рейлах (англ. rails), боксам, перилам, волрайдам (стіні) (англ. wallride), як в спеціально обладнаних парках, так і в «природних» умовах (в місті, з перил сходів – англ. hand-rail і т. п.) – одне з наймолодших і видовищних напрямків у фрістайлі.

Розглянемо організацію сноу-парку. Парк складається з різноманітних фігур. У першу чергу, це різноманітні фігури для фрістайлу, всілякі трампліни: spine, big air, gap, transfer, quoter pipe і half pipe. Сноу-парк може включати елементи Libb-обладнання. Це різні перила, бортики і стінки.

Гірськолижна траса – це схил гори, призначений та правильно обладнаний для безпечного спуску катаються на гірських лижах [14]. Привабливість гірськолижних трас оцінюється особливими рівнями по таким характеристикам, як різноманітність трас, довжина гірськолижних спусків, рівні складності пропускна здатність підйомників. Гірськолижна траса – це маршрут на снігу, що підкоряється певним правилам, має встановлені межі,

розмічений, контрольований і захищений від небезпек, призначений для занять гірськими лижами та іншими дозволеними видами ковзання.

Добре оснежена і підготовлена гірськолижна траса є матеріальним втіленням очікувань туристів-лижників і сноубордистів від відвідування гірськолижних комплексів.

З'явилася велика кількість систем механічного засніження, завдання яких компенсувати недостатність природного снігу. Комерційна експлуатація лиж відбувається на трасах, середній ухил яких знаходиться в межах від 10 до 50%. Якщо деякі лижники висловлюють бажання кататися на дуже крутих схилах, то мало хто з них насправді робить це постійно. Більшість клієнтів отримує задоволення від катання на трасах із середнім ухилом від 10 до 30%, при цьому для початківців лижників ухили не перевищують 15%, а для хороших – від 30 до 50% [10].

Гірськолижні траси класифікуються, виходячи з рівня технічних труднощів:

- траса зелена, легка; траса з обмеженими ухилом у 7-15% і перепадом висот; призначена для лижників, здатних здійснювати повільні віражі плугом у напрямку, як до вершини, так і до долини;

- траса блакитна, середньої труднощі; траса з помірним ухилом в 15 – 15%, без великих варіацій труднощів; призначена для лижників, здатних робити віражі великого радіусу на середній швидкості в напрямку до вершини, так і до долини;

- траса червона, важка; траса з змінними ухилом в 15 – 35% і труднощами; призначена для лижників, здатних робити круті віражі в напрямку до вершини, так і до долини;

- траса чорна, дуже важка.

Важливим елементом траси є підйомник (рис. 1.2.1).

Рис. 1.2.1. – Підйомник сноу-парку [8]

Гірськолижні об'єкти, до яких відносяться лижні траси і траси для сноуборду, повинні відповідати вимогам безпеки, встановленим наглядовими органами.

У Франції питання безпеки регулюються Національними Стандартами, в Італії Законом, в цих країнах норми безпеки є обов'язковими для виконання на всій національній території. У Швейцарії основні вимоги з безпеки викладені в Директивах з облаштування, експлуатації та догляду за гірськолижними трасами, розробленими швейцарською комісією по запобіганню нещасних випадків на гірськолижних трасах SKUS [16].

Для даних об'єктів передбачена добровільна сертифікація, проходячи яку споруди для гірськолижного спорту підтверджують безпеку і надійність. Для отримання сертифікату гірськолижний комплекс зобов'язаний надати документи:

- копія дозволу на експлуатацію об'єктів, потенційно небезпечних для життя і здоров'я, копія декларації промислової безпеки, підтверджує надійність підйомної техніки;
- копія страхового свідоцтва;
- санітарно-гігієнічні висновки;
- свідоцтва екологічної експертизи;

– документи про реєстрацію об'єкта в різних державних і податкових органах.

Однак, на думку експертів, забезпечення безпеки на трасах наших гірськолижних курортів охарактеризується як незадовільний. Траси погано готуються до зимового сезону, хоча необхідно щорічно прибирати камені, знищувати кущі, косити траву. Недостатньо використовуються огорожувальні та захисні сітки. Практично повністю відсутні інформаційні, попереджувальні та заборонні знаки. Контроль за якістю підготовки рятувальників, а також за їх роботою відсутня. На багатьох ГЛК відсутні сучасні способи евакуації постраждалих (вертольоти).

Таким чином, сучасна інфраструктура гірськолижного комплексу являє собою складну систему. Для її ефективного функціонування необхідно організоване взаємодія всіх її елементів, до яких відноситься безліч технологічних модулів, що відповідають за надання безпечних послуг.

1.3. Світовий досвід організації гірськолижного туризму

Альпи – це головний гірськолижний район світу. Це все завдяки Австрії та Швейцарії, які приділяють багато уваги розвитку гірськолижного туризму. Ще на початку 1970 р. французький уряд ухвалив «Гірський план», який передбачав розробку та створення інфраструктури для гірськолижного туризму. Якщо в 1950-і роки у Франції налічували приблизно 100 тис. гірськолижників і близько 100 гірськолижних курортів, то в середині 1970-х рр. їх кількість зросла до 2,5 млн осіб і 200 гірськолижних курортів. В Італії гірськолижний туризм розпочав розгортатися в мальовничих Доломітових Альпах, які мають всі природні передумови і соціально-економічні переваги в порівнянні з іншими районами італійських Альп.

Починав поширюватися процес використання гірських територій в туристичних цілях та утворювалися нові зони туристичної спеціалізації в

Альпах. Виділилися регіони зимового, літнього або заміського та літнього різновидів, а також приміського відпочинку. На висоті до 500 м переважно популярний піший туризм, від 1000 до 2000 м – гірськолижний, а від 2000 до 3000 м – гірськолижний спорт і альпінізм.

У світі відкрито близько 4 тис. гірськолижних курортів. В наш час близько 25 тис. механічних підйомників обладнали тисячі гірських схилів [18]. Для мільйонів людей гірські лижі перетворилися на найпопулярніший вид зимового відпочинку.

Загальне число гірськолижників оцінюється в 80-100 млн осіб, які проводять на схилах 380 млн людино/днів на рік. Щорічно вони купують близько 5 млн пар лиж – в основному австрійського або французького виробництва. На ці дві країни припадає 70% світового виробництва інвентарю для занять гірськими лижами. Останнім часом попит на гірськолижну продукцію та сноуборди зростає в середньому на 5% в рік [18].

Завдяки стійким потокам гірськолижників почалося утворення спеціалізованих регіонів гірськолижного туризму.

У Європі існує чотири староосвоєних регіони. Альпійський район вважається головним не тільки в Європі, але і в світі. Дуга Альпійських гір – самої великої і високої гірської системи Західної Європи – простягається на 1200 км в довжину і 300 км в ширину. Площа Альпійського району становить 180 тис. кв. км. Його привабливість для гірськолижників визначається довжиною і різноманітністю трас.

У районі налічується 120 тис. гірськолижних трас всіх видів: короткі і довгі, легкі і важкі. Існують траси навчальні, розраховані на початківців лижників, туристські, орієнтовані на підготовлених лижників будь кваліфікації, і спортивні з максимальною довжиною і крутизною, призначені для досвідчених лижників-спортсменів. На Монблані знаходиться один з найбільш протяжних лижних спусків у світі – легендарна Біла Долина 57 довжиною 22 км [13].

Найкращі умови для катання поєднуються тут з розвиненою туристською інфраструктурою і високим рівнем сервісу. Зростанню гірськолижного туризму в Альпах допомагає їх вдале транспортно-географічне розташування. Гірський масив розташований в межах транспортної доступності для жителів великих промислово – міських агломерацій більшості країн Європи.

Альпійський гірськолижний район розташований на території чотирьох країн Франції, Австрії, Італії та Швейцарії, які є лідерами на гірськолижному ринку.

«Три долини» – це найбільший гірськолижний регіон світу, який знаходиться у Франції. Фешенебельний курорт Куршавель є її візитівкою. Також в світі мають популярність такі французькі гірськолижні курорти: Шамоні, який знаходиться біля підніжжя Монблану, Мерібель і Межев, зберегли атмосферу споконвічних французьких гір, спортивний Валь-д'ізер, а також великі курорти Ле-дез-Альп, Валь Торенс, Ла-Плань, Тинь тощо.

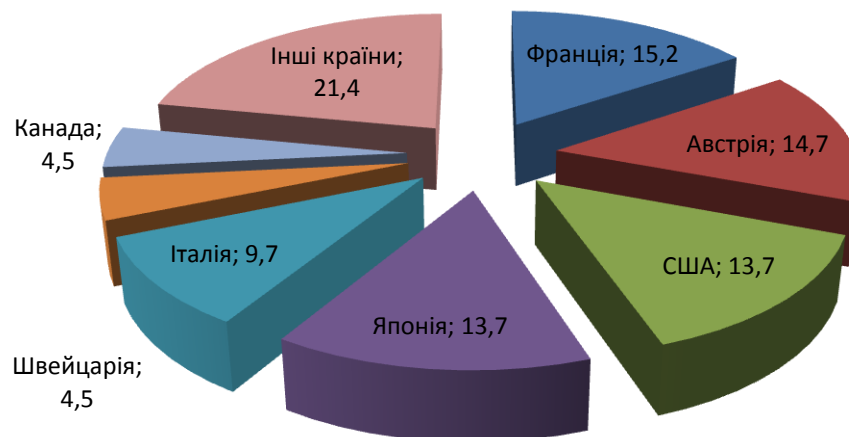

Рис. 1.3.1. – Територіальна структура світового ринку гірськолижного туризму, % [21]

В Австрії Тірольський регіон став найпопулярнішим центром лижного спорту і відпочинку. Його столиця, Інсбрук, двічі в 1964 і 1976 роках проводила Зимові Олімпійські ігри. Список найпрестижніших тірольських курортів очолює Кітцбюель, на якому традиційно проходить чемпіонат Кубка світу з

лиж, Майерхофен і Зеефельд. Одним з кращих зимових курортів Австрії є Сан-Антон, де більше 100 років тому відкрилися двері першого в країні гірськолижного клубу.

В Італії популярні кілька регіонів для катання на лижах. Північно-східну частину країни займають Долініти, де розташовані гірські курорти Кортіна д'ампеццо – столиця Зимових Олімпійських ігор 1956 року, а також Валь-ді-Фасса, Кронплац, Араба та інші. З великою кількістю добре підготовлених лижних трас. Гірськолижний туризм розвивається в Алта-Вальтеліна – це область, яка межує з Австрією і Швейцарією. Основні гірськолижні центри – Борміо, Санта-Катерина, Лівіньо, Сан-Коломбо і Пассо-Стельвіо. На заході Італії, у Валле Д'аоста, туристи відпочивають на курортах Курмайор, Ле Туїль і Червінія.

В Швейцарії ряд гірськолижних курортів отримали світове визнання. Це Церматт, оточений 36 чотирьохтисячниками – вершинами головних альпійських хребтів, свято Вербье, найбільш сонячне місце в Європі – курорт Кран-Монтана, Давос, Санкт-Моріц.

Другий після альпійських просторів великий регіон активного зимового відпочинку включає в себе середньо-високогір'я Центральної і Південно-Східної Європи – Судети, Карпати і Ріла-Родопи. Вона здобула популярність завдяки гірським курортам міжнародного класу, як Закопане (Польща), Ясна, Шетребське Плесо, старий Смоковець і Татранська Ломніца (Словаччина), Синая і Пояна Брашов (Румунія), Боровець і Пампорово (Болгарія), Шпіндлеров Млин і Гаррахов (Чехія). Обслуговування за низьку ціну приваблює велику кількість як вітчизняних, так і іноземних туристів. На популярному чеському зимовому курорті Пец в катальний сезон, населення села (600 осіб) збільшується в 15 разів. Особливо привабливі для туристів Високі Татри, що знаходяться на кордоні Польщі та Словаччини. Щороку реєструється не менше 7-8 млн туристських прибуттів.

Третя область катання – скандинавська. Останнім часом катання на лижах динамічно розвивається в Норвегії та Фінляндії. На батьківщині

гірських лиж – в Норвегії міжнародні зимові курорти розташовані на півдні країни в горах Гейло, Олімпійському Ліллекхаммері і Хемседале з найвищим швидкісним спуском в Скандинавії. У Фінляндії налічується понад 140 гірськолижних курортів. Найбільші з них розташовані на півночі Лапландії. Зимові курорти Леві і Рук входять в 20-ку найбільш популярних туристичних об'єктів Фінляндії [12]. У Швеції основні гірськолижні центри зосереджені в Центральному і північному регіонах. Особливою популярністю користуються курорти Оре і Селен.

Четвертий район – Піренейський півострів, досить молодий і ще остаточно не сформований. Він включає в себе зимові курорти Іспанії та Андорри. Історія лижного спорту в Іспанії почалася в 1940-х роках з будівництва комплексів Ла Моліна і Валь де Нурія в Піренеях.

Загальне уявлення про роботу гірськолижних курортів країн Європи дозволяють зробити дані таблиці 1.3.1.

Таблиця 1.3.1

Характеристика гірськолижних курортів Європи [16]

Країна	Довжина трас, км	Кількість підйомників, шт	Пропускна здатність підйомників, тис. осіб / год	Кількість підйомників на 1000 кв км	Кількість підйомників на 10 тис жителів
Австрія	3400	1161	1420,2	13,8	1,4
Андора	275	103	128,5	220,1	15,1
Болгарія	80	50	28,9	0,5	0,1
Германія	224	110	104,7	0,3	0,01
Іспанія	149	49	35,7	0,1	0,01
Італія	4929	760	868,8	2,5	0,1
Норвегія	77	57	59,5	0,2	0,1
Польща	36	42	12,3	0,1	0,01
Румунія	29	14	Н-д	0,1	0,01
Словачія	77	47	25,1	1,0	0,1
Словенія	103	41	31,0	2,0	0,2
Фінляндія	96	83	44	0,3	0,2
Франція	2641	936	1048,6	1,7	0,2
Чехія	53	41	Н-д	0,5	0,04
Швейцарія	2760	792	627	19,2	1,1
Швеція	122	158	48,7	0,4	0,2

В даний час в шести регіонах країни налічується близько 30 гірськолижних курортів. Найвідомішими гірськолижними районами є Піреней і

Сьєрра Невада – найпівденніший центр на карті гірськолижної Європи. В маленькій державі Андорра, розташовано п'ять гірськолижних зон з сучасною туристичною інфраструктурою, якісними трасами і високим технічним оснащенням.

Північна Америка займає друге місце після Європи за популярністю лижного спорту. Хороші характеристики трас, доглянуті і різноманітні схили, розвинена курортна інфраструктура, можливість поєднати катання з екскурсійною програмою – безсумнівні переваги американських лижних курортів. Перший зимовий курорт з'явився в США в 1935 році. У післявоєнний період, в 1950-і-1960-і роки, багато підприємців кинулися за білим золотом і відкрили для себе велику кількість гірськолижних курортів. Сьогодні в США їх 507, а в Канаді – 240 [16].

У США висока концентрація зимових курортів спостерігається в трьох районах:

1. Північний схід країни – гори Аппалачі на Атлантичному узбережжі (штати Нью-Йорк, Пенсільванія, Вермонт, Мен, Массачусетс, Нью-Гемпшир). Гірськолижні курорти Атлантичного узбережжя США відрізняються довгим гірськолижним сезоном, з жовтня по травень. Найбільшим гірськолижним курортом є Кілінгтон – розташований на семи горах з 200 трасами, включаючи найдовший з американських курортів (16 км) [18].

2. Захід країни – Скелясті гори (Колорадо, Юта, Айдахо). У районі близько 100 зимових курортів, з яких більше 30 знаходяться в Колорадо. Тут розташовані два кращих зимових гірськолижних курорту США: фешенебельні Аспен і Вейл, відомі далеко за межами країни завдяки якості гірськолижних трас різної складності.

3. Тихоокеанське узбережжя (Каліфорнія і Вашингтон) – в районі озера Тахо розташовано 15 гірськолижних курортів. Серед них олімпійський курорт Скво-Веллі. Він оснащений 190 спусками і розташований на шести горах [8].

У Канаді, як і в США, основні гірськолижні курорти зосереджені на двох гірських хребтах: в Скелястих горах, які можуть досягати 3954 м (Британська

Колумбія, Альберта), і в Аппалачських горах з найвищою точкою 1311 м (провінція Квебек). На південному-заході країни, в канадському регіоні Скелястих гір, розташовано понад 20 великих гірськолижних курортів, у тому числі найстаріший курорт Червоного Каньйону в Канаді, кращий канадський курорт, який претендує на проведення зимових Олімпійських ігор 2010 року, Вістлер і наймолодший Кікінг Хорс. На південному сході країни, в провінції Квебек, є 14 гірськолижних курортів. Найцікавіший з них Тремблени і Монт Сентенн, які мають спуски високого і найвищого ступеня складності.

Основні гірськолижні курорти Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР). АТР представлена на світовому ринку зимових видів спорту і відпочинку, в першу чергу на японських курортах. У Японії ці види дозвілля дуже популярні серед населення: любителі лижного спорту відвідують курорти в середньому 5,5 разів за сезон. Не випадково Японія стала першою країною в Азії, де були проведені зимові Олімпійські ігри (1972). З тих пір для Японії міцно утвердилася назва «зимова столиця Азії». Вона неодноразово обиралася приймаючою стороною зимових Азіатських ігор, а в 1998 році вдруге взяла участь в зимових Олімпійських іграх.

Сприяючими факторами для розвитку гірськолижних курортів в Японії є: холодні і сніжні зими на півночі, переважання гірських ландшафтів на 3/4 території країни, в деяких районах тривалі гірськолижні сезони (з грудня по початок квітня), а також доступність до основних гірськолижних курортів. Більше 10 гірськолижних центрів міжнародного класу розташовані на острові Хоккайдо. Гірськолижні курорти Японії є одними з найдорожчих у світі.

Характеристика найпопулярніших зарубіжних гірськолижних курортів:

Швейцарія. Саме в Швейцарії розташовані знамениті альпійські вершини і льодовики. Є курорти на будь-який смак і бюджет. Найдорожчими і престижними є Церматт, Санкт-Моріц, Давос. Є курорти з більш низькими цінами-Кран Монтана, Гріндельвальд, Зас Фе, Гштаад / Zweisimmen, Шампері. Найбільш прийнятні ціни на гірськолижних курортах Енгельберг, Флімс і Андерматт.

Для задоволення гірськолижників в Швейцарії є величезна кількість схилів і крутих, майже вертикальних спусків, і все це на тлі дивовижних, захоплюючих дух пейзажів. На будь-якому зимовому курорті можна покататися на бігових лижах, ковзанах, санках. Все необхідне спорядження – лижі, черевики, сноуборди, санки, ковзани і т. д. можна орендувати за розумну плату. Абонементи на користування підйомниками на один день або тиждень продаються на кожному курорті. Тут можна покататися на лижах влітку, біля льодовиків. Середня температура взимку 0 – +2 градуси.

Курорт Церматт є одним з найпрестижніших цілорічних курортів у світі. Його символом є вершина Маттерхорн (Klein Matterhorn – найвища підйомна станція в Європі – 3883 м), відома багатьом поколінням альпіністів і лижників. Церматт – це рай для відпочинку, тут заборонили рух автотранспорту, з метою підтримання чистоти, а єдиними транспортними засобами є електромобілі, а також сани на кінній тязі. Курорт захищений від вітрів і сніговий покрив тримається довго.

Курорт має в цілому 256 км трас, гордістю центру вважають – 17-кілометрову трасу з перепадом висот 1800 метрів, а також сноу-парк. Церматт-курорт, де практично немає черг у підйомників (74), серед яких 2 канатні дороги, 15 кабін, 7 гондол, 17 бугелів [25]. Перевага і гордість Церматта – добре розвинена інфраструктура і не дуже дорогий сервіс.

Ще один всесвітньо відомий швейцарський курорт Санкт-Моріц. Це місце проведення великих міжнародних спортивних заходів. Він розташований в Альпах на висоті 1850 метрів в центрі швейцарського кантону Граубюнден. Відмінна мережа підйомників і трас, чудова інфраструктура курортної індустрії відпочинку і розваг, велика кількість сонячних днів приваблюють велику кількість туристів з усього світу в Санкт-Моріц. У році 322 сонячних дня. Сонце стало символом Санкт-Моріца. В околицях курорту багато вілл, що належать мільярдерам, які люблять святкувати Різдво. Висока вартість лякає багатьох з Санкт-Моріца, але вона також приваблює людей можливістю покататися поруч з відомими особистостями.

Зона катання: від 1720 до 3303 метрів. Всього 350 кілометрів трас, 35 кілометрів-складні, 245 кілометрів – середньої складності, прості – 70 кілометрів. Курорт має 60 підйомників [13]. Своєрідність міста визначається найрозкішнішим готелем у всіх гірських районах світу Бедрутс Палац, побудований у вигляді модернізованого замку.

Кран-Монтана користується всесвітньою славою цілорічного гірничо-кліматичного курорту. Тут також проводяться великі міжнародні конгреси і престижні спортивні змагання. Курорт розташований на висоті 1500 метрів на південному схилі Бернських Альп над долиною Рони. Кран-Монтана відома як батьківщина швидкісного спуску.

Кран-Монтана чудовий курорт як для початківців, так і для лижників середнього рівня. Це також одне з кращих місць для сноубордистів – для них є кілька хаф-пайпів і сноу-парків. Складних трас небагато. Є 50 кілометрів рівної лижні. Тут 57 готелів і велика кількість пансіонатів і апартаментів [16]. Одним з кращих гірських готелів світу є Ambassador – відомий і престижний готель, розташований на лісовому схилі прямо над центром Монтани, в 50 метрах від гірськолижного підйомника.

Австрія. За останніми даними можна дізнатися, що Австрія щорічно приймає понад 19 мільйонів іноземних туристів, тобто більше 2 туристів на одного жителя [20]. Тіроль, Зальцбургерланд, Штирія – в кожній провінції Австрії туризм розвинений на найвищому рівні.

На самому заході Австрії знаходяться провінції Арльберг і Форарльберг, що об'єднують кращі гірськолижні курорти цієї країни, такі як Лех, Оберлех і Св. Антон. Св. Антон. Історія Св. Антона – це частина історії сучасного гірськолижного спорту. 3 січня 1901 тут була організована перша гірськолижна школа. Гірськолижна Зона Св. Антона становить 122 км трас, з яких 36 км складних, 50 км середніх і 36 км легких. Його об'єднує єдиний Лижний простір і постійно діючий автобус з гірськолижною зоною Леха. Для всього регіону діє єдиний скі-пас Арльберг. Його вартість на 6 днів катання у високий сезон становить 175 євро [20]. Правда, ці зони розділені хребтом Валлуги, і дістатися

від однієї до іншої можна тільки на автобусі. Крім того, професіонал може спробувати спуститися в напрямку Леха з вершини Валлуги, до якої можна добратися з Св. Антон на підйомнику. Це позатрасовий спуск, спуск дозволений тільки з інструктором.

Лех і Оберлех. Лех-Оберлех – найпрестижніший гірськолижний курорт Австрії завдяки не тільки комфортабельним готелям і найвищому сервісу, але і своєрідному мікроклімату, який дозволяє підтримувати відмінні снігові умови на схилах протягом усього сезону. І обов'язково варто відзначити особливу атмосферу цього курорту, куди приїжджають відпочивати члени королівських сімей і багато високопоставлених особ. Люди дуже піклуються про екологію і загальний вигляд курорту. Тут немає супутникового телебачення, так як супутникові антени псують зовнішній вигляд будівель. Всі електричні комунікації проходять під землею. А Оберлех називає себе єдиним курортом у світі, де дійсно немає транспорту. Тунелі, вириті до кожного готелю, через які багаж поставляється в готелі, вивозиться сміття тощо.

Лех знаходиться на висоті 1450 м, а Оберлех розташований приблизно на 350 м вище Леха і зв'язані з ним підйомником. А найвища підйомна станція в цьому районі побудована на висоті 2444 м. Таким чином, перепад висот складає 994 м. І це дає змогу освоїти, найскладніший схил в районі-гори Мадлох протяжністю 5 км. Гірськолижний сезон починається на початку грудня і закінчується тільки в кінці квітня. Власне, лижна зона в Лех становить 110 км трас, з яких 22 км важкі, 44 км середні і 44 км легені [20]. Це також одне з кращих місць в Австрії для позатрасового катання.

Кількість гірськолижних курортів в Австрії незліченна, і вони відомі в усьому світі. Ось кілька причин, які можуть пояснити любов до австрійських зимових курортів:

- в Австрії одні з кращих гірськолижних центрів – саме в Австрійських Альпах проводять свої тренування багато діючих чемпіонів світу;
- неперевершений – так прозвали рівень сервісу – в гірських готелях, ресторанах, лижних школах, всюди найкращі можливості дозвілля після

катання на лижах, особливі затишок і гостинність гірських альпійських сіл;

- чудова природа гірських долин, в які хочеться повертатися знову і знову;

- гарне співвідношення ціни і якості.

Для любителів зимових видів спорту тут створені ідеальні умови завдяки 22 тисячам кілометрів чудових гірськолижних трас, а 3500 австрійських підйомників доставлять вас на схили різних рівнів складності [11].

Якщо ви віддаєте перевагу насолоді незайманою чистотою зимової природи, то до ваших послуг 16000 кілометрів чудових лижних трас в 900 регіонах країни. 12400 інструкторів в 500 лижних шкіл подбають про ваше навчання [11].

Німеччина. Територія Німеччини ледь захоплює північну частину Альп, тому курортів тут менше, ніж у сусідніх альпійських країнах, але гірськолижний відпочинок в Німеччині не тільки модний, але і доступний багатьом. Зимові канікули в Німеччині – це, перш за все, Південна Баварія. На південному сході розташований альпійський курорт Берхтесгаден. У 150 км на захід знаходиться знаменитий Гарміш-Партенкірхен, ще далі – Озеро Бодензе-Оберstdорф. Було багато міжнародних змагань. Ось чому ці центри вважаються візитівкою гірськолижної Німеччини.

Найбільш популярний для туристів в зимку центр Гарміш-Партенкірхен. Це фешенебельний курорт Баварських Альп. Гірськолижні траси загальною протяжністю близько 120 кілометрів прокладені на висотах від 720 до 2966 метрів. У найпопулярніших районах Цугшпиц і Гарміш-Класик налічується 38 маршрутів: 7 середніх (10,5 км), 27 менш складних (51,1 км), 4 складних (9,5 км). Близько 10 кілометрів трас обладнані 20 сніговими гарматами. Для любителів цілини спеціально виділені окремі ділянки. Сніг стабільно лежить з 10 грудня по 1 квітня. На льодовиках можна кататися з 10 листопада по 15 травня [20].

Головною красою Берхтесгадена по праву вважають дивовижне Королівське озеро-Кенігзеє, оточене гострими гірськими вершинами. Тут

знаходиться Ваццманський масив – по висоті з другою в Німеччині однойменною вершиною (2713 м).

Основним центром катання є Йеннер (1874 м) – тут створені траси світового рівня. Місцеві схили вважаються «маршрутами середньої складності для фахівців». Максимальна довжина трас – 2,5 км. Загальна протяжність становить 8,5 км, з них 8 км комплекс, решта – легкі. Для користування лижникам є 6 підйомників [11].

Рельєф схилів досить розчленований, гірськолижні траси не утворюють єдиного цілого. Зона катання від 480 до 2713 метрів. Оброблено 58 кілометрів трас, з яких 25 кілометрів – середньої складності 33 кілометри простих. Складних трас тут небагато. Найдовший спуск – 5,6 кілометра, перепад висот на ньому – 1170 метрів. Туристів обслуговують 32 підйомника, здатних доставляти в гори 17 тисяч осіб щогодини.

Якщо ви хочете тиші і спокою, вам потрібно відвідати Оберстдорф. Цей курорт маловідомий, в 2014 році тут побувало всього 142 туриста з України. Тут найчистіше гірське повітря. Все призначено для того, щоб гості забули про стреси і міську метушню, навіть швидкість автомобілів обмежена до 30 км / год., а іноді і до швидкості пішохода. У регіоні 44 км гірськолижних трас, 24 підйомники і 4 канатні дороги. Є 14 синіх трас, 21 «червоних» і 3 «чорних». Крім лижного спорту, тут є 85 кілометрів трас для катання на бігових лижах, сноуборді, верховій їзді, ковзанах, саних, а також басейн.

Куршевель вважається одним з найпрестижніших курортів Франції, щорічно сюди приїжджає багато заможних туристів з усього світу. Залежно від готелю, типу номера і часу прибуття, ціна тижневого відпочинку в цьому райському місці може варіюватися від \$ 700 до декількох тисяч. Як і швейцарський Церматт, Куршевель оточений лісами, створюючи мікроклімат, максимально сприятливий для здоров'я. Куршевель – курорт для всіх снігових видів спорту. Шанувальників класичних лиж приємно вразить велика кількість різноманітних трас, від зелених до чорних, які обслуговуються швидкісними підйомниками (200 штук). Для сноубордистів в Куршевелі був побудований

цілий стадіон з хафпайп і трамплінами. Люди, які бажають кататися на лижах, знайдуть тут спеціально прокладені траси на пересіченій місцевості, а для дітей є школи, які навчають зимових видів спорту.

Італійський курорт Сестрієре став відомий любителям гірськолижного спорту відносно недавно, і в основному завдяки тому, що в цьому надзвичайному місці щорічно проходять змагання з гірськолижного спорту. Вартість недорогого тижневого туру в тризірковий готель починається від 700 \$ – \$ 800.

Географічно курорт розташовується у вузькій гірській ущелині в безпосередній близькості від французького кордону на висоті 2035 метрів. Однак гірськолижні схили проходять трохи нижче – в діапазоні висот 1400-2823 метрів за рахунок районів Сансікаріо і Клав'єрі, прилеглих до Сестрієрі. Насправді Сестрієрі, Сансікаріо і Клав'єрі є одним з курортів, так як ці райони тісно взаємопов'язані – і не тільки територіально, але і канатними дорогами. Таким чином, туристи, які приїжджають в Сестрієрі, можуть їздити по шосе Сансікаріо і Клав'єрі, які розрізняються за складністю. Від Сестрієри відправляються кілька головних підйомників на вершину Монте Мотта (2823 метра), знамениту різноманітністю складних спусків. Довгі чорні траси до курорту йдуть з сусідньої вершини Монте Сисес (2600 метрів). Гондольний підйомник Коль Бассет (2424 метра) з'єднує Сестрієре з районом Сансікаріо, де знаходиться багато червоних і чорних трас та поєднується з розвиненою системою сучасних підйомників, що дозволяє займатися так званим Ski safari. Підйомна система з'єднує Сансікаріо з третьою гірськолижною зоною Клав'єрі (Colle Vergia, 2290 метрів). На цій великій території чорні, червоні і світло-сині спуски разом.

Андорра – найбільш сонячний серед гірськолижних курортів Європи. Сезон починається з грудня і триває до середини квітня. Вночі мінусова температура, в день зростає до +10, глибина снігового покриву коливається від 50 до 300 див. загалом, не варто переживати з приводу снігу: навіть якщо, не дай Бог, не буде сніжних днів, то сотні снігових гармат допоможуть вам

відпочивати. А незвичайна особливість андоррської зими – сніг в горах і завжди незмінні квіти внизу, в місті.

Швеція. Цю країну рекомендують справжнім лижникам, які перш за все цінують рівень катання, але шукають більш економний відпочинок, ніж в Альпах. Таким місцем є курорт Оре-тут і рівень гірськолижного катання, і ціни нижче (мешкання в 4* готелі з аквапарком буде порівнюватися за ціною з 3* апартаментами в Альпах). Це для тих, хто хоче продовжити гірськолижний сезон, адже тут щільний сніговий покрив до кінця квітня! Тут чотири рази в тиждень можна покататися ввечері по освітлених схилах, а в інші дні насолодитися скандинавською екзотикою – покататися на оленячих упряжках і снігоходах, що, до речі, завжди радує дітей.

Норвегія буде цікава тим, хто катається практично скрізь і шукає нові траси для підкорення. Кожного сезону користується популярністю Олімпійський курорт Ліллекхаммер. Не тільки нове, але і цікаве: вечірні прогулянки по освітлених стежках, або нічні – з факелами, катання з факелами верхи на конях по лісі.

Словаччина буде цікава досвідченим лижникам, які шукають економний відпочинок не тільки з точки зору вартості туру, але й витрат на місці, для новачків, для тих, хто тільки мріє підкорити схили: тут траси простіше, інструктори дешевше, а також для туристів старшого віку, які, крім економії відпочинку, залучають цілющим сухим кліматом Татр. Гори тут не такі високі, як в Альпах, тому туристи менш схильні до перепадів тиску. Крім того, курорти розташовані на території національних парків.

Туреччина в основному призначена для сімей з дітьми, так як всі готелі працюють за звичною і інклюзивної системі «Все включено», яка включає в себе, крім харчування, безліч додаткових послуг, таких як міні-клуби для дітей, спортивні розважальні анімаційні програми. У всіх готелях працює російськомовний персонал, в тому числі інструктори з гірськолижного спорту. Крім того, можна не боятися заблукати на великих маршрутах, якими славляться Альпи.

Сьогодні Туреччина займає лідируючі позиції на українському ринку. Серед нових пропозицій, які можуть скласти гідну конкуренцію пляжам-гольф, морські круїзи, подорожі на яхтах, оздоровчий і зимовий лижний туризм, релігійні тури, організація конгресів.

Болгарія. Гірськолижний туризм, як і весь туризм в Болгарії, почав, нарешті, приділяти належну увагу. На деяких гірських курортах вже встановили обладнання для створення штучного снігу і протестували його роботу. Передбачається, що в 2020 році всі болгарські гірськолижні курорти будуть купувати таке обладнання, яке дозволить продовжити зимовий туристичний сезон більш ніж на 2 місяці. Болгарські гірськолижні курорти вже стали популярними не лише серед західних туристів, але і серед туристів з країн колишнього СРСР, країн Варшавського договору, як чудовий зимовий відпочинок з усіма можливостями для гірськолижного спорту. Зимовий туризм в Болгарії зараз не поступається за сервісом класичним курортам, таким як, наприклад, в Швейцарії, але значно дешевше останнього.

У Болгарії забезпечено цілодобове патрулювання рятувальних бригад, які мають у своєму розпорядженні сучасно обладнані високопотужні снігоходи швидкої допомоги, подвійні мотосанки, а також спеціально навчених собак для порятунку під час лавин. При необхідності можна скористатися вертольотом. База зазвичай знаходиться біля стартової станції кабінки підйомника. Всі підйомники оновлені і модернізовані. Всі основні траси освітлені ще в 2003 році, щоб забезпечити чудовий і безпечний відпочинок для гостей Болгарії. Для всіх бажаючих, які починають кататися на лижах, пропонують послуги інструкторів, а також прокат лижної екіпіровки.

Враховуючи, що понад 50% болгарської території, має гірську структуру, зрозуміло, що Болгарія є раєм для гірськолижників. Найбільш відомими є наступні гірськолижні курорти: Пампорово, Банско, Боровець. Хоча список місць для зимового відпочинку в Болгарії набагато ширше. Наприклад, Софія, столиця Болгарії, також можна віднести до гірськолижного курорту, так як тут є гірськолижний підйомник і відмінні гірськолижні курорти.

Гірськолижний курорт Банско розташований на південно-заході Болгарії, в Пірінських горах – одному з найгарнішої болгарських гірських хребтів, національному заповіднику, оголошений ЮНЕСКО об'єктом всесвітньої природної спадщини. Відстань від Софії до Банско – 160 км на висоті 936 м над рівнем моря, в південно-західній частині Болгарії на виходах Пірінських гір [18].

Боровець – найстаріший і найбільший гірськолижний курорт Болгарії. Він розташований в 72 км на південний схід від Софії і в 126 км на північний захід від Пловдива. Курорт Боровець знаходиться серед вікового лісу на північних схилах Рільських гір, біля підніжжя піку. Мусала, на висоті 1230-1390 м. Курорт був створений в 19 столітті, як мисливська база для болгарських царів. Зараз Боровець відрізняється розвиненою туристичною інфраструктурою з численними готельними комплексами (розкиданими на площі більше 10 кв. км), розваг і гірськолижний сезон триває з листопада по травень, висота снігового покриву досягає 1,5 метрів. Клімат м'який, з середньою температурою січня 4,6 градуса [22].

Гірськолижний курорт Пампорово – другий за величиною гірськолижний курорт Болгарії, розташований в 260 км на південний схід від Софії і в 72 км від аеропорту Пловдива. Курорт Пампорово розташований в лісовій зоні в самому центрі Родопських гір, на висоті 1450-1650 метрів над рівнем моря. Над ним височить пік Сніжанка (1926 м), на якій встановлена телевежа. З його специфічної платформи відкривається панорама всіх гір Родопи. Місто Пампорово також відомий легендарним співаком Орфеєм, який народився в цих місцях.

У Пакистані є кілька гірськолижних трас, в основному на базах військової авіації і на курорті Малам Джаба, побудованому за міжнародними стандартами в мальовничій долині Сват, в 314 км від Ісламабаду. Курорт Малам Джабба був побудований в 1988 році за участю австрійських фахівців. Курортна зона 10,360 кв. км на курорті є два крісельних підйомника, готель на 52 номери, ресторан на 100 осіб з національною та міжнародною кухнею, кафе на 50 осіб. Один з

крісельних підйомників доставляє лижників на висоту 3150 м, другий підйомник для початківців [22]. У минулому році, завдяки снігопадам, які пройшли в середині листопада, лижний сезон в Пакистані відкрився в кінці листопада – на місяць раніше звичайного. Малам Джабба – це не просто сучасний гірськолижний курорт, це батьківщина стародавньої цивілізації. Історія цих місць налічує 2000 років, це колыска буддизму, місце боїв Олександра Македонського, тому допитливому погляду туриста є на що подивитися тут.

Отже, за останні 30 років географія гірськолижного туризму значно розширилася. Від Аляски на півночі до чилійських Анд на півдні, від іспанської центральної Кордильєри на заході до Паміру в Центральній Азії і Тихоокеанського узбережжя на сході, гірські лижі і відпочинок поширився. Умови для катання є навіть в Антарктиді.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ НА ЗАКАРПАТТІ

2.1. Сучасний стан розвитку туризму на Закарпатті

Поступово гірськолижний туризм перетворюється в один з найпопулярніших видів активного відпочинку в світі. Україна – не виняток. Катання на лижах – ознака престижу і навіть успіху в житті.

Гірськолижний туризм значною мірою відповідає сучасним соціально-економічним реаліям. Це не тільки престижно, але і дозволяє цікаво і з користю провести вільний час. Крім того, віковий і соціальний діапазон цього виду активного відпочинку дуже широкий. Він доступний маленьким дітям і пенсіонерам, студентам і олігархам, політикам і домогосподаркам.

Розвиток індустрії туризму та відпочинку для місцевої влади Закарпаття це один із пріоритетних та стратегічних напрямків діяльності на довгострокову перспективу. Завданням розвитку не тільки наших і суміжних територій, прикордонних регіонів є перетворення Карпат в туристичний і рекреаційний центр для всієї Європи.

Адже Карпати, особливо і їх Закарпатська частина, мають великий кліматичний потенціал. Потрібно тільки вміло і ефективно його використовувати, не порушуючи екологічного балансу. У цьому напрямку працює більшість органів місцевого самоврядування нашого регіону.

Функціонування туристично-рекреаційний сектору регіону є об'єктом управління Координаційної ради з питань місцевого самоврядування. Значна увага приділяється забезпеченню синхронній розробці та реалізації управлінських рішень на рівні обласних та районних рад. У центрі їхньої уваги завжди була і залишається людина зі своїми нагальними проблемами і духовними потребами. Тому основною метою прийнятих рішень є сприяння соціально-економічному і духовному розвитку нашого регіону. З цією метою

протягом року було затверджено 18 галузевих програм.

Особливу увагу було приділено питанням наповнення місцевих бюджетів, від яких залежить реалізація соціальних програм. В рамках роботи Координаційної комісії за 2017 рр. заслухано, проаналізовано та подано на пленарне затвердження звіт головного фінансового управління облдержадміністрації про виконання обласного бюджету за кожний квартал року.

Водночас обласна рада спільно з облдержадміністрацією, місцевими радами активно працювала в напрямку пошуку джерел збільшення надходжень до обласного та місцевих бюджетів. В результаті регіональні та місцеві бюджети, незважаючи на кризу в економіці, були заповнені рівномірно. План надходжень до консолідованого фонду в регіоні виконано на 101 відсоток. На нього загалом надійшло понад 821 мільйона гривень. Регіональний бюджет – 104 відсотки. План надходжень до загального фонду перевищив всі райони та міста Берегово та Хуст. Кращі показники (понад 106%) – у Березівському, Великопорезнянському та Виноградівському районах. Завдяки цьому вдалося успішно реалізувати програми в галузі охорони здоров'я, освіти і виховання молоді, соціального захисту та екологічної безпеки, витрати на реалізацію яких на 10-12 відсотків більше, ніж в 2016 році. Виконання бюджету багато в чому було обумовлено увагою до розвитку підприємництва і, зокрема, динамічним зростанням такої пріоритетної для галузі, як туристично-рекреаційний сектор, в який підприємства направили до бюджетів усіх рівнів за 9 місяців 2017 року, на суму понад 24,3 млн грн [37].

За даними Головного управління з питань європейської інтеграції, зовнішньоекономічних зв'язків та туризму обласної державної адміністрації, в нинішній час мережа туристичних і рекреаційних установ налічує 328 об'єктів, які можуть одночасно вмістити 19,6 тис. осіб. Ведеться будівництво та реконструкція ще 27 об'єктів. Протягом 2017 року в туристично-рекреаційній сфері області створено понад 160 нових робочих місць, розроблено низку туристичних маршрутів, проведено ряд спеціалізованих заходів щодо

просування і підвищення туристсько-рекреаційного іміджу регіону, в результаті чого збільшилася кількість туристів і відпочиваючих і обсяг наданих ним послуг. Відрадно, що з кожним роком все активніше розвивається зимовий туризм і рекреація. Для цього створена необхідна інфраструктура: в регіоні 77 підйомників, 32 снігохода, 4 снігові гармати і 60 пунктів прокату лижного спорядження [8]. Багато з них функціонують в гірськолижній сфері області. Функціонують 5 підйомників протяжністю більше 2 кілометрів. Довжина траси досягає більше 3,5 кілометрів. Для забезпечення снігового покриву є 4 снігові гармати. А у вихідні тут відпочиває до 3 тисяч осіб. Створені всі умови для харчування людей, для навчання катанню на схилах, для прокату спорядження тощо. Комплекс функціонує до середини квітня. А інформація про умови відпочинку на «Красії» розміщена на сайті, який працює в режимі онлайн.

Збільшенню кількості таких комплексів також покликане сприяти транскордонне співробітництво. Завдяки цьому було вирішено багато питань розвитку соціальної інфраструктури, залучено додаткові фінансові ресурси з міжнародних джерел. Зокрема, 36 сільських та селищних рад з 8 районів скористалися можливостями проекту Європейського Союзу та ПРООН «Місцевий общинний розвиток» для ремонту дитячих садків, диспансерів, шкіл, заміни систем теплопостачання, освітлення, медичного обладнання і т. д. загальну суму понад 5,4 млн. грн. Відрадно, що все більше місцевих Рад просять включити їх в цю програму.

Багато можливостей, в тому числі і для Великоберезнянського району, відкриває перший конкурс проектів за програмою прикордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна, яка сприятиме подальшому розвитку туризму в регіоні. Оголошено Всеукраїнський конкурс проектів та програм розвитку місцевого самоврядування. Регіональний конкурс на поселення кращого благоустрою та зразкового громадського порядку продовжиться. Оскільки обласна рада провела її вперше в 2017 році, активність місцевих спільнот була не дуже високою. В 2018 році розмір субсидії з

обласного бюджету подвоївся, і тому є надія, що активність місцевих спільнот зросте.

Вищезазначені програми надають можливості для фінансування місцевих програм та ініціатив, що забезпечують фінансування інфраструктурних проектів та проектів з обміну досвідом, спрямованих на вирішення соціально-економічних проблем на місцевому і регіональному рівнях. За підсумками наради з обговорюваного питання були прийняті відповідні рекомендації Координаційної ради органам місцевого самоврядування.

Транспорт відіграє важливу роль у розвитку туризму. Сучасна мережа курортно-туристичних закладів Карпат розвивалася переважно там, де прокладені автомобільні та залізничні. Регіон добре забезпечений транспортом. Регіону пов'язана з різними частинами країни і ближнього зарубіжжя залізничним, автомобільним і повітряним транспортом. Для туристичних цілей додатково можуть використовуватися ліси, канатні дороги, річки. Протяжність лісових доріг Карпатського регіону дуже значна. До них відносяться вузькоколіїні, автомобільні і ґрунтові лісові дороги. Вузькоколіїні залізничні, що використовуються в лісовому транспорті, в основному зосереджені у Закарпатській та Івано-Франківській областях і проходять по річкових долинах, в місцях, що представляють інтерес для туристів.

Основними з них є маршрути громадського транспорту. Загальна експлуатаційна протяжність залізничної мережі Карпатських регіонів становить 2919 км. Основні залізничні перетинають Карпати в трьох місцях, вони з'єднані між собою Карпатської та Закарпатської залізницями. Багато гілок широкої і вузької колії, що мають локальне значення, відходять від цих рамок. Залізничні проходять через більшість курортних зон. Під час соціалістичного будівництва реконструйований залізничний транспорт (зокрема, електрифіковані магістралі Львів-Стрий-ЧОП та Львів-Сомбор-Чоп). Про важливу роль цього виду транспорту свідчить збільшення числа туристів, які прибувають в Карпати спеціальними туристичними потягами. Однак багато районів (особливо Горгани) недоступні через відсутність залізниць. Тому автомобільний

транспорт з його перевагами (швидкість, маневреність, висока прохідність, доставка рекреанта безпосередньо до місця призначення, можливість зупинки в будь-якому місці) має велике значення. Загальна протяжність автомобільних доріг в Карпатських регіонах становить понад 20 тис. км. Переважна більшість з них з твердим покриттям. Найбільша щільність доріг у передгір'ях, а найменша в горах. Туристичні маршрути (колись всесоюзного значення) проходять по трасі Львів-Самбір-Дрогобич-стрілка-Ужок-Ужгород; Львів-Стрий-Мукачево-Хуст-Коломия; Львів-Тернопіль-Івано-Франківськ-Коломия.

Недоліком мережі є відсутність поздовжньої магістралі в гірській частині, яка б пов'язувала всі можливі і важливі шляхи з точки зору розвитку туристично-курортних об'єктів. Для більш повного розвитку туризму, очевидно, необхідно з'єднати гірську частину Чернівецької області з іншими Карпатськими регіонами автомобільними дорогами. Автомобільні дороги в Карпатах поки недостатньо упорядковані. При цьому є кілька майданчиків для відпочинку туристів, стоянки для автотранспорту, шляхопроводи, авто павільйони, альтанки, придорожні криниці та ін.

Зараз найбільш важливим напрямком для розвитку гірськолижного туризму є Карпати: Буковель, Яблуниця, Славське, Драгобрат, Боржавські полонини, Вишків та інші.

Тут розташовані чотири основних гірськолижних курорти: Буковель, Яблуниця, Славське і Драгобрат. Найпопулярніший з них – Буковель. Він розташований в селі Поляниця Закарпатської області, на висоті 900 м над рівнем моря. Назва цього курорту походить від гори (1129 м), на схилах якої він розташований.

Це найбільш технічно оснащений гірськолижний курорт в країні. Загальна протяжність його трас досягає 20 км, з яких близько 95% забезпечені обладнанням, яке засніжує схили. Загальний перепад висот досягає 500 метрів. Важливою особливістю Буковеля є те, що всі гірськолижні траси взаємопов'язані.

Буковель добре обладнаний бугельними і крісельними підйомниками. На

схилах є веб-камери, які надають лижникам он-лайн інформацію про погодні умови та особливості снігового покриву прямо на схилах.

Важливою складовою сервісу є пункти прокату лижного спорядження, дорослі і дитячі лижні школи, група інструкторів зі сноубордингу, команда професійних рятувальників, забезпечених усім необхідним обладнанням, аж до вертольотів.

Сніг, як правило, випадає в Буковелі рано і у великих кількостях. Це один з найбільш природно збережених куточків Карпат з прекрасним цілющим кліматом, фітонцидною рослинністю, чистим повітрям, дивовижними ландшафтами, які позитивно впливають як на здорових, так і хворих людей в будь-який час року.

На межі Івано-Франківської та Закарпатської областей, недалеко від знаменитого Яблунецького перевалу із залізничним і автомобільним сполученням, знаходиться гірськолижний центр Івано-Франківської області – Яблуниця. Побудовано 10 бугельних підйомників довжиною від 100 до 1100 м. Характерною особливістю цього курорту є різноманітність трас різного рівня складності і, мабуть, найбільш зручний доступ до них.

Гірськолижний курорт Славське датується XVIII століттям. Коли Галіція належала Австро-Угорщині. Тут були побудовані готелі, трамплін, станція термальної терапії. Зараз Славське відновлює славу гірськолижного курорту європейського значення. Тут на чотирьох горах є гірськолижні траси, що не поступаються відповідним трасам Австрії та Швейцарії, є крісельні підйомники і лижні буксири. Славське – місце для професіоналів і любителів, а також для змагань.

Інтенсивно розвивається гірськолижний курорт Драгобрат. Він розташований в Рахівському районі Закарпатської області недалеко від села Ясіня. Це найвища гірськолижна база в країні (1400 метрів над рівнем моря). Така висота, а також підковоподібна експозиція схилів Свидовецького масиву дозволяють мати стійкий сніговий покрив з листопада по травень, товщина якого місцями досягає 5 метрів. Це створює просто ідеальні умови для катання

на сноуборді та лижах. Є дитяча траса і три ліфти. Драгобрат – єдине місце в Україні, де в червні і першій половині липня можна покататися на лижах по сніжних полях. Їх довжина сягає 500 метрів [26].

Як і Буковель, Драгобрат має добре розвинену сервісну базу: прокат гірського спорядження та сноубордів, ресторани і колиби, дискотеки, кінотеатри та багато іншого. Є група інструкторів, планується будівництво сучасного готельно-оздоровчого комплексу.

Важливим елементом розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті є спортивний туризм.

Спортивний туризм на сучасному етапі розвивається за двома напрямками: маршрутний туризм (проходження маршрутів туристських і спортивних поїздок) і змагальний туризм (підготовка та участь у змаганнях з техніки спортивного туризму). В історії розвитку спортивного туризму в Україні ці два напрямки завжди були нероздільні. Але якщо туризм був основною формою туристично-спортивної діяльності і був давно введений в спортивну класифікацію (вперше в 1949 році), то туристичні змагання і зустрічі носили допоміжний, другорядний характер. Часто їх використовували для перевірки готовності туристичних груп до виходу на категоріальні маршрути.

У маршрутному туризмі до середини 90-х років основна кількість категоріальних лижних поїздок здійснювалася за межі України. Основними напрямками таких поїздок є Кольський півострів, приполярний і Полярний Урал, Саяни, Хамар-Дабан та інші. Поступово ми втрачаємо висококваліфіковані кадри керівників складних лижних походів. І хоча вартість поїздок в «п'ятірку» районів, Кольський півострів і приполярний Урал, становить близько 250-400 у. о., кількість груп, які подорожують у цих районах, незначна.

Враховуючи ці обставини, особливо привабливою для спортивних туристів являється гірськолижна зона – українські Карпати. В останньому радянському «переліку класифікованих туристсько-спортивних маршрутів за 1989-1992 роки» всього 2 маршрути другої і третьої категорії складності.

Рис. 2.1.1. – Лижний маршрутний туризм [8]

Карпати завжди вважалися «несерйозними» з точки зору гірськолижного туризму, регіоном, придатним тільки для походів I-II категорії складності. Однак вже в «переліку класифікованих туристських спортивних маршрутів України» з'явився як експериментальний маршрут IV категорії складності, який проходить через Горгани, Свидовець і Чорногору. За інформацією з інтернет ресурсів, цей маршрут ще ніким не пройдений і доведеться довго чекати своїх дослідників. Власний досвід автора в Карпатських походах (лижні тури в Горгани і в Чорногорський регіон), досвід Волинських туристів-лижників, досвід альпіністів, що здійснюють зимові сходження на чорногірські вершини показують, що такий маршрут можливий тільки для дуже досвідчених груп з низькою ймовірністю його повного проходження. Причини: складні погодні умови взимку в Карпатах (від відлиги до штормових вітрів на хребтах), висока лавинна небезпека, необхідність у власному альпійському обладнанні (пересування на «кішках», будівництво снігових стінок, організація ночівель на відкритих майданчиках) та ін. Найбільш перспективні регіони для таких

маршрутів, крім перерахованих вище, є Мармарія масив, Полонінський хребет (Руна, Боржава, Красна), Грінява та інші [14].

Певною проблемою є відсутність спеціального туристичного спорядження для лижних поїздок. Сучасне обладнання туриста-лижника (лижі «скі-тур», термобілизна, каркасні намети, газові плитки, пухове та альпіністське спорядження та ін.) коштує більше 3-4 тис. долларів.

Відтак, Закарпаття має всі можливості та умови для розвитку туризму в цьому регіоні. Слід зазначити, що тут ведеться велика робота з покращення умов, якості обслуговування населення, державних установ. Туристичний потенціал цього регіону багатий і повинен розвиватися.

2.2. Потенціал гірськолижного туризму на Закарпатті та рівень його використання

Основою гірськолижного туризму на Закарпатті є туристичний потенціал українських Карпат. Це своєрідний природно-територіальний комплекс. По долинах річок він розділений на окремі гірські хребти – Бескиди, Верховинський або Вододільний хребет, Боржаву, Горгани, Свидовець, Чорногора, Мармар і т. д. Таким чином, рельєф українських Карпат сприяє розвитку гірськолижного туризму і зимового відпочинку в цілому.

Враховуючи ті можливості, які є в Карпатах для розвитку туризму, доцільно звернути особливу увагу на перспективи розвитку гірськолижного туризму. Гірськолижні траси в Карпатах проходять на спеціально підготовлених схилах з трав'яною основою. Всі траси обладнані сніговими гарматами і захищені від прямих сонячних променів, тому сніг утримується значно довше, ніж в інших місцях. Траси готуються для катання спеціальними сніговими пушками. Освітлення схилів дозволяє кататися у вечірній час.

Яремче, Ворохта, Микуличин, Шешори, Мізун, Косів, Верховина, Болахів мають великі перспективи для організації масового відпочинку та лікування. Нещодавно відкриті мінеральні джерела залучають тисячі відвідувачів з усієї

України та з-за кордону. Так, українські Карпати характеризуються значним рекреаційним потенціалом, тому розвиток туристично-рекреаційного комплексу регіону є джерелом реального економічного зростання.

Природно-кліматичний потенціал, мальовничі ландшафти, чисте повітря гірських лісів, цілющі мінеральні джерела, пішохідні стежки, гірськолижні та спортивні траси, туристичні бази, пансіонати, санаторії, спеціалізовані медичні заклади (понад 800) можуть стати вирішальними для майбутнього економічного розвитку регіону. Найбільш розвинені в Карпатському регіоні є рекреаційний, діловий (конференції, семінари) та екскурсійний туризм. Українські Карпати мають значну туристичну та оздоровчу базу. Більше ста об'єктів (готелі, шале, санаторії, пансіонати) можуть одночасно приймати 14 тис. туристів [19]. Важливу роль у розвитку туризму в Україні відіграє, зокрема, зимовий туризм. Взимку Карпати зустрічають любителів лижного спорту. Для них побудовані канатні дороги і схили різної складності. Інструктори туристичних баз і готелів займаються навчанням туристів різного віку та підготовки.

Стрімкий розвиток туризму, організація масового відпочинку лижників, забезпечення необхідного комфорту, в той же час призвело до створення в ряді розвинених країн цілої індустрії зимового відпочинку, які займають лідируючі позиції в національній економіці. Сучасний гірськолижний центр включає в себе готельні комплекси, систему маятникових канатно-крісельних і бугельних підйомників, трас різної довжини та складності, тренувальні траси, трек-сервіс і рятувальну службу, спортивні організації та споруди, магазини, пункти прокату спортивного інвентарю, лижні школи.

Почавши розгляд соціально-економічних умов розвитку зимового відпочинку в Карпатському регіоні, слід зазначити, що це один з найстаріших розвинених регіонів України, має надзвичайно вигідне географічне положення, що в поєднанні з багатою природно-ресурсною базою, значним трудовим потенціалом, дозволило командно-адміністративній системі збільшити промисловий потенціал, сільськогосподарське виробництво.

Рис. 2.2.1. – Гірськолижний туризм на Закарпатті [8]

Що стосується цін на послуги, пов'язані з груповим туризмом в Закарпатті, то вони відносно високі, як і на курортах Львівської області. Так, ночувати в сільському будинку цієї зими коштує 150 грн. на одну людину і одномісний номер в готелі або турбазі з новорічною програмою – 1,5 тис. грн. Найбільш «туристичним» в Івано-Франківській області є Верховинський район і територію Яремчинського району Яремче, Ворохта, Яблуниця, Поляниця, де пік сезону припадає на зиму і пов'язаний тут з традиційним гірськолижним відпочинком. Найвищий гірськолижний комплекс Українських Карпат – курорт Драгобрат. Він розташований на висоті понад 1300 м над рівнем моря, і сніг тут тримається з листопада по травень. Популярні гірськолижні курорти також розташовані поблизу: Рахів, Мукачево і Свалява в Закарпатті. В Івано-Франківській області Косівський і Верховинський райони славляться своїми маршрутами. Гірськолижний відпочинок стає все більш популярним в Україні, тому інфраструктура активно розвивається. Всього в Закарпатському районі приймають гостей:

5 готелів;

- 6 готельних комплексів;
- 4 гірськолижних курорти;
- 1 спортивна база;
- 2 навчально-спортивних бази;
- 8 закладів санаторно-курортного та лікувально-оздоровчого спрямування;
- 3 лікувально-оздоровчих комплекси;
- 9 дитячих будинків відпочинку;
- 6 баз відпочинку;
- 1 будинок для відпустки;
- 3 оздоровчих комплекси;
- 2 приватних пансіонати;
- 7 житлових кімнат;
- 31 приватна садиба [8].

Одним з важливих факторів забезпечення туристичної діяльності, а також у зимовий період, зокрема, є наявність історико-культурних ресурсів. Однією зі складових цих ресурсів є архітектурні пам'ятки. У Карпатах можна помилуватися не тільки мальовничими гірськими пейзажами, але і красивими старовинними спорудами, створеними в гармонії з природою. Традиційні споруди в Карпатах мають стіни дерев'яного типу, складені з горизонтально покладених один над одним брусів або півкругляків, найчастіше ялинових. Також використовується бук, і тільки для будівництва церков – дуб.

Канікули це перш за все відпочинок для душі. Доповнити їх можна яскравими розвагами і зимовими видами спорту, зокрема гірськолижним туризмом. Це зимове свято можна назвати найактивнішим, корисним для розуму і тіла.

Гори розташовані в чотирьох областях України: Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій. Регіон також умовно розділений на дві частини – Карпатську та Закарпатську. Однак, у зв'язку з географічним положенням Карпатського регіону, Тернопільська та

кордон в сусідні Словаччину, Польщу та в інші країни, у віддалені Туреччину і Австрію.

Закономірне питання, чому вони не обирають українські Карпати, наші співвітчизники, а також російські сусіди, резонно відповідають: замало інформації про курорти та їх рекламі, погана інфраструктура, низький рівень сервісу через відсутність конкуренції. І, врешті-решт, елементарна інерція подорожей за кордон, вкорінена в думці «там краще», в свою чергу, заснована на масовій рекламі вітчизняних туроператорів.

Однак останні роки все ще характеризуються певними кроками в розвитку Закарпатського туризму. Існуючі бази і готелів оновлюються, нові туристичні комплекси будуються і т. д. Однак місцеве населення повинно, перш за все, дякувати своїх заповзятливих земляків.

Однією з головних причин невідповідності реально можливих темпів розвитку гірськолижного туризму потенційним можливостям є незрозуміла і нестабільна ситуація з податковою системою. Це було написано, переписано, вимовлено і погоджено, але це все ще там. Незважаючи на численні і регулярні обіцянки і запевнення чиновників.

В даний час все більше число успішно працюючих людей стали приділяти увагу спорту, щоб підтримувати себе у формі, відвідуючи тренажерні зали, тенісні корти та басейни. Можна сказати, що ведення здорового способу життя стає звичним. На тлі постійно зростаючого числа людей, здатних оплачувати свої розваги, і завантаженості вже існуючих місць відпочинку, привабливо, щоб створити місце, яке поєднує в собі як спортивні, так і розважальні послуги, які можуть задовольнити клієнтів і однією з форми цих місць є гірськолижні курорти.

Гірськолижний курорт – це майданчик для активного відпочинку і занять спортом, лікувально-профілактичних процедур в гірському регіоні, де створені умови для занять лижним спортом, сноубордингом, альпінізмом, гірським туризмом та іншими, як правило, гірськими, зимовими і літніми видами спорту.

Нещодавно, гірськолижний туризм став одним з найпопулярніших видів активного відпочинку в світі. Україна не є винятком у цьому відношенні. Інтерес до гірськолижного спорту зріс настільки, що експерти і журналісти говорять про нинішній «лижному вибуху», «лижному бумі» і навіть «лижної революції». Катання на лижах престижно, цікаво і дуже корисно. Дуже широкий віковий і соціальний коло любителів гірськолижного відпочинку, від дітей до пенсіонерів, від домогосподарок до політиків, від студентів до бізнесменів. Катання на лижах особливо популярно серед городян, які щозими намагаються знайти можливість відправитися в гори, поліпшити своє лижне спорядження, відпочити, подихати чистим гірським повітрям, помилуватися зимовими пейзажами, а також дізнатися про історію та культуру гірського регіону.

В останні роки все більше наших співвітчизників обирають українські території, в першу чергу Карпати, як місце для реалізації своєї «лижної мрії».

Найбільш сприятливим регіоном України для активного зимового відпочинку є гірськолижні курорти Карпат. Достатня кількість і якість підйомників, складність і різноманітність трас доступні більшості туристів, чудова природа карпатських схилів робить зимовий відпочинок в Україні все більш популярним, а самі гірськолижні курорти цілком конкурентоспроможні навіть проти європейських.

Карпати – справжня скарбниця гірськолижних і спа-курортів. Лікування та відпочинок в Карпатах можливий цілий рік. Кожен сезон має свої принади. І навіть в негоду відпочинок в Карпатах не стає менш привабливим.

Особливо популярні зимові лижі в Карпатах. І в цьому немає нічого дивного. Цей куточок, здається, був спеціально створений для зимових свят (Карпат). Є всі умови для гарного зимового відпочинку. Гірськолижний відпочинок в Карпатах розвинений, так що кожен турист знайде схили на свій смак: для професіоналів на відпочинку в горах (Карпатах) – на схилах високої складності, для початківців – невеликі доглянуті гірки. Спеціально для шанувальників сноуборду на гірськолижному відпочинку в Карпатах є

підготовлені траси. А для тих, кому чужі лижі і дошки, можна покататися на санках або ковзанах. Зимові канікули (Карпати) – лижі, дошки, санки, ковзани і море задоволення.

Про рівень використання потенціалу гірськолижного туризму на Закарпатті свідчать туристичні потоки за 2010-2017 рр. (табл. 2.2.3).

Таблиця 2.2.3

Туристичні потоки в Закарпатській області в 2010-2017 рр. [40]

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами – усього	Із загальної кількості туристів:		
		іноземні туристи	туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
1	2	3	4	5
2000	144775	6411	97181	41183
2001	71104	6542	20518	44044
2002	77225	6708	16675	53842
2003	91054	11339	13881	65834
2004	52569	10112	5320	37137
2005	63796	14728	7377	41691
2006	69942	11726	10011	48205
2007	72970	8985	11456	52529
2008	76965	10735	12710	53520
2009	56320	7761	9305	39254
2010	52080	8425	11423	32232
2011	21773	722	10806	10245
2012	20180	733	11792	7655
2013	19892	515	12963	6414
2014	11625	6	9815	1804
2015	10656	13	7594	3049
2016	11601	68	7939	3594
2017	14652	102	10534	4016

Аналіз статистичних даних за 2000-2017 рр. туристичні потоки в Закарпатській області дозволяє зробити наступні висновки:

1) переважають внутрішні туристичні потоки, тенденція зростання яких характерна в 2000-2008 рр. та йде на спад в 2009-2014 рр.;

2) іноземні туристичні потоки, порівняно з внутрішніми не такі великі, також мають тенденцію зростання з 2000-2005 рр., але йде на спад в 2006-2010 рр. Різкий спад іноземних туристів з 2011 – 2014 рр.

За останні роки, в 2014-2017 рр. офіційно туристичними по слугами скористалися 47 тис. осіб, з них 0,2 тис. – іноземні туристи, 45 тис. – громадяни України, які виїжджали за кордон, 1,8 тис. – внутрішні туристи. Порівняно з іншими роками кількість громадян України, які виїжджали за кордон, зменшилась на 9%, а кількість іноземних і вітчизняних туристів скоротилася в 12,4 і 4,8 рази. Кількість туристів, яким були надані екскурсійні послуги, скоротилася вдвічі.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що в Карпатах є великі природні та ресурсні можливості для організації та розвитку зимових видів відпочинку, зокрема гірськолижного. На сьогоднішній день в регіоні освоєно до 30 гірськолижних трас, хоча їх кількість може бути збільшена вдвічі і протягом сезону може бути обслуговано більше чверті мільйона любителів зимового відпочинку, з двотижневим періодом відпочинку. Але, нажаль, Закарпаття відстає за рівнем та швидкістю розвитку від іноземних курортів, що впливає на кількість іноземних та внутрішніх туристів, які віддають перевагу поїздкам за кордон, а не відпочинку на вітчизняних курортах.

2.3. Матеріально-технічна база гірськолижного туризму на Закарпатті

У зимовий сезон лижники обирають українське Закарпаття. Крім унікального характеру їх привабливі гнучкі цінові пропозиції. А ще – відмінна інфраструктура і європейський рівень обслуговування курортів. Насьогодні існує чотири основних гірськолижних курорти, це Буковель, Яблуниця, Славське і Драгобрат. Гірські вершини покриті снігом близько 5 місяців протягом року. Практично в будь-якому регіоні є місця для катання – гірськолижні курорти, санаторії зазвичай розташовані в місцях, що підходять для катання на лижах і сноуборді.

Отже, формула відпочинку проста: комплексний вибір сучасних послуг плюс унікальний етнічний колорит Західної України, особливо відчутний у розпал новорічних свят, помножений на справжній гірський екстрим – і ви отримаєте неперевершений феєрверк вражень від гірськолижного курорту в Україні. Курорт європейського та світового рівня. Гордість і візитна картка зимової України є туристичний комплекс «Буковель» – найбільший український гірськолижний центр. Сніг тут випадає рано і у великій кількості. Сезон триває з грудня по кінець квітня. Туристи розміщуються в дерев'яних двоповерхових котеджах і шале.

Буковель є одним з провідних світових брендів серед центрів зимового відпочинку, найдинамічніший у своєму розвитку Гірськолижний курорт.

Від Буковеля до великих міст міжнародного значення кілька сотень кілометрів, але він розташований в центрі регіону, де спостерігається швидкий економічний розвиток і збільшення кількості людей, що належать до середнього класу і створюють попит на послуги.

Туристичний комплекс «Буковель» знаходиться в 30 км від Яремче і 100 км від Івано-Франківська, на висоті 900 м над рівнем моря, у селі Поляниця Закарпатської області. Саме тут, як ніде, зберігається первозданна краса, природна гармонія і багатства землі. Його назва походить від однойменної гори висотою 1129 м, у підніжжя якої розташований цей гірськолижний курорт.

На території комплексу розташовані бугельні та крісельні підйомники. До послуг гостей прокат лижного спорядження (гірські лижі, бігові лижі, сноуборд), лижна школа, де висококваліфіковані інструктори розроблять індивідуальну програму навчання, дитяча лижна школа й інструктори по сноубордингу.

Завдяки вигідному розташуванню й унікальним кліматичним умовам, сніг у Буковелі випадає рано й у великій кількості, що в сполученні з раціональною й ефективною роботою по снігопаду і підготовці трас забезпечує відмінний сніговий покрив, який зберігається з листопада до середини травня. Освітлення

схилів дозволяє кататися у вечірній час. Лижні траси проходять на спеціально підготовлених схилах з трав'яною основою.

Погодні умови і сніговий покрив на трасах «Буковеля» можна подивитися онлайн за допомогою веб-камер, встановлених на схилах.

Перепад висот 488 м, протяжність трас 20 км (95% трас з снігогенеруючим обладнанням). Всі траси доглянуті і з'єднані між собою, найдовша з них сягає 4500 м;

Кількість підйомників – 7 канатних доріг (одна 2-х крісельна, три 4-х крісельних, одна 3-х крісельна) і 5 мультиліфтів.

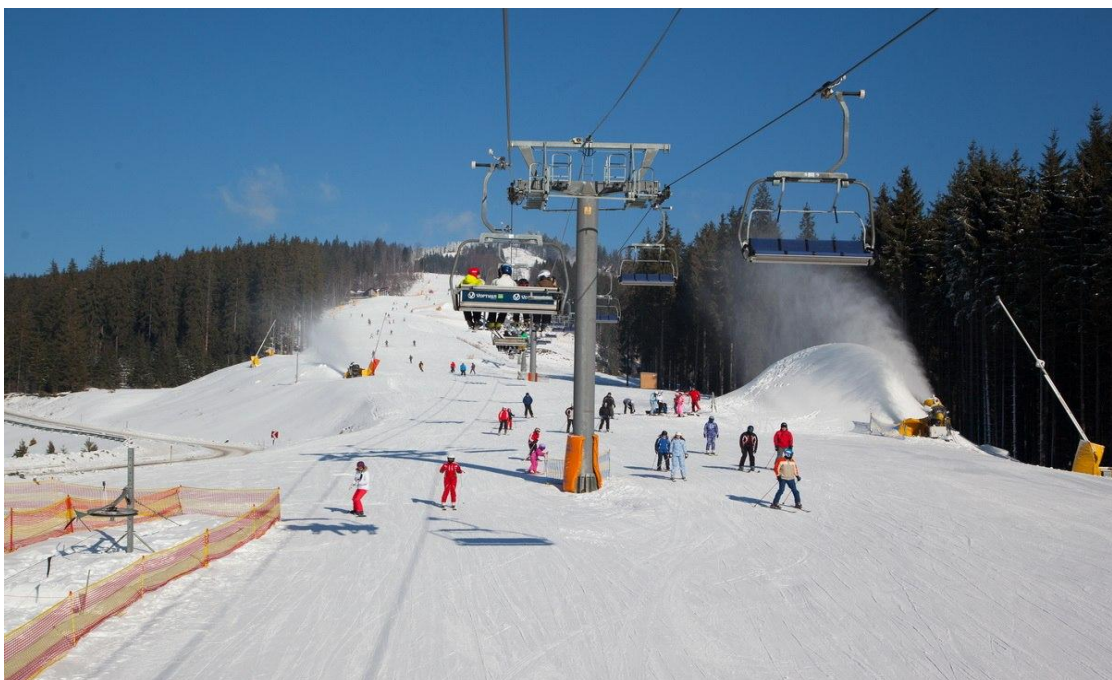

Рис. 2.3.1. – Інфраструктура гірськолижного курорту «Буковель» [35]

На території ТК «Буковель» діє бригада висококваліфікованих рятувальників. При необхідності вони нададуть першу допомогу, а в критичних випадках зможуть транспортувати потерпілого в медичний центр. Всі відпочиваючі застраховані від нещасних випадків страховою компанією.

Відпочинок на гірськолижному курорті «Буковель» буде корисний для людей будь-якого віку. Клімат українських Карпат, чисте повітря, джерельна вода, пейзажі, що радують око в будь-який час року, позитивно впливають на всі системи організму. Для тих, хто хоче провести час не тільки весело, а й з користю для здоров'я на території ТК «Буковель» є оздоровчий центр.

Допомагає людям з проблемами опорно-рухового апарату, шлунково-кишкового тракту і сечовивідних шляхів. В оздоровчому центрі можна провести діагностику організму, випити мінеральну воду «Буковельська», насолодитися кисневим коктейлем, відвідати гідромасажні ванни і джакузі, сходити на вакуумний масаж і в солярій.

У Буковелі діють три школи з підготовки лижників та сноубордистів.

Окрім лиж і сноубордів, ви можете орендувати практично будь-яке спорядження в пунктах прокату для розваг в зимових горах. Ці снігоходи, skorbords (маленькі лижі), і snowtubes (надувні камери з пластиковим дном). Крім того, курорт пропонує такі розваги, як могульська траса, гігантська слаломна траса з великою подушкою безпеки. Щорічно Буковель організовує різні молодіжні фестивалі, танцювальні вихідні, професійні турніри та цікаві ігри – все для того, щоб у туристів залишилися найкращі враження і приємні спогади.

На території комплексу є більярд, сауна, басейн, фітнес-центр, каток, екскурсійне бюро. Ви можете відпочити в ресторані, колибі, кафе, дискотечі. Зараз Буковель пропонує не тільки катання на лижах, а й лікування людям з проблемами опорно-рухового апарату. Туристичний комплекс Буковель можна назвати найновішим і сучасним гірськолижним курортом України. Розташований на висоті 920 м в селищі Поляниця Івано – Франківської області, в 30 км від знаменитого туристичного центру Яремче і в 110 км від Івано-Франківська.

Навколишні Буковель гори з усіх боків захищають курорт від холодних вітрів. У комплексі 14 сучасних підйомників. Лижних трас більше 50 км, які прокладені на схилах з трав'яною основою і обладнані системами безпеки. Курорт має освітлення, тому ввечері можна кататися на ковзанах.

Сьогодні гірськолижні траси «Буковеля» можуть одночасно приймати понад 30 000 туристів. Туристи можуть розміститися в 25 комфортабельних чотирикімнатних котеджах з люксами і напівлюксами, а також в садибах і готелях прилеглих сіл і міст. До речі, в новому сезоні додатково відкриваються

ще 59 чотирикімнатних котеджів і 19 шале, що дозволить розмістити більше 1000 гостей [35]. Заохочуючи відпочинок туристів саме в Буковелі, курорт постійно проводить заходи щодо зниження вартості проживання, використання підйомників та оренди гірськолижного спорядження.

Рис. 2.3.2. – Котеджі гірськолижного курорту «Буковель» [35]

Яблуниця. Яблуниця-розташована майже на межі Івано-Франківської та Закарпатської областей, недалеко від знаменитого Яблунецького перевалу. Відстань до районного центру Яремче – близько 30 км.

Яблуниця – найвідоміший гірськолижний центр Івано-Франківської області. Є 10 підйомників, від 100 до 1100 м в довжину (2 з них у самому селі і 2 безпосередньо на перевалі). Траси різного рівня складності. Дуже зручний під'їзд до схилів.

Славське – це просто казка для любителів активного відпочинку. Більш того, і професіонали, і ті, хто ніколи не вставав на гірські лижі, можуть сміливо вирушати на відпочинок в Славське. Природне розташування Бескидського і Горганського хребтів навколо Славська створило унікальний місцевий мікроклімат. Прекрасні ландшафти з вічнозеленими хвойними лісами є основою повноцінного відпочинку і відновлення.

Завдяки чарівній красі вершин, могутнім лісам, чистому повітрю, а також розвиненій інфраструктурі, відпочинок в Славську став одним з найпривабливіших варіантів зимового і літнього відпочинку в Карпатах. Основними негативними факторами цього курорту є старі підйомники і довгі черги, погана підготовленість спусків.

Перша письмова згадка про Славське відноситься до 1483 року. Назва села пов'язана з річкою Славка, або «славні» воїни князя Святослава, який був убитий в 1015 р. братом Святополком. Могила Святослава знаходиться недалеко від Славського, над річкою Опір. Ця річка була названа на честь героїчного опору воїнів Захара Беркута татаро-монгольської орди Батия в 1241 році. Могила Захара Беркута знаходиться на вершині гори в декількох хвилинах їзди від Славського.

Історія розвитку рекреаційного туризму та гірськолижного спорту в Карпатах почалася дуже давно, в 18 столітті, коли Галіція входила до складу Австро-Угорської імперії. Продані графом Потоцьким іншому графу Євгену Кінському скільські землі, разом з усією Тучольщиною, були потім передані в руки нових підприємців – Глехида і Шмідта. Спритні бізнесмени влаштували тут пансіонати: мальовничі місця, м'який клімат, скликали сюди для розваг панів. Зубожілих верховинці, в пошуках кращої долі, їхали за океан.

Сьогодні Славське має статус курорту. Його територія складає 64 км². У місті проживає 3,7 тис. осіб, діють 25 туристичних баз і баз відпочинку [39]. Взимку Славське – просто рай для лижників. Славське – один з найпопулярніших гірськолижних курортів Українських Карпат. У Славському прокладено кілька гірськолижних трас європейського рівня, функціонують крісельні підйомники і бугельні.

Для катання на лижах використовуються гори Тросян, Погар, Менчул і Політехнік. Гора Тросян, висотою близько 1236 м, по складності гірськолижних трас цілком може конкурувати з відомими Альпійськими горами. Гора Тросян знаходиться на відстані 2 км від центру селища Славське.

До нижньої станції крісельного підйомника довжиною 2750 м, туристи можуть доїхати на таксі.

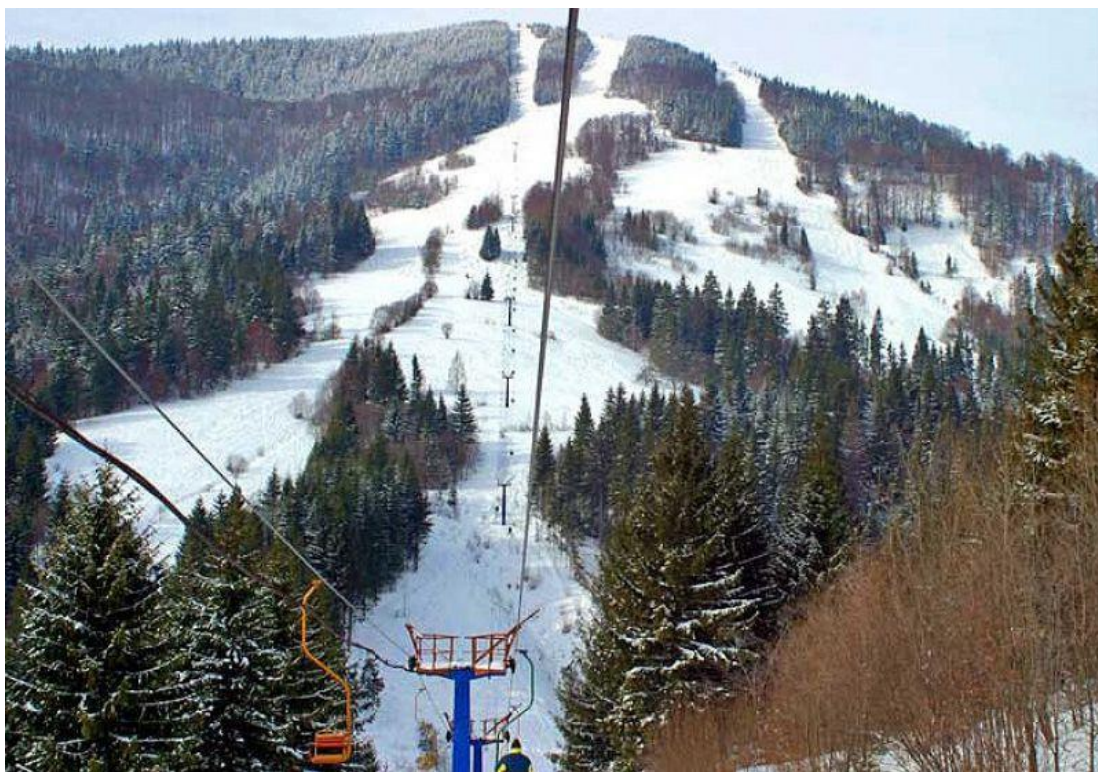

Рис. 2.3.3. – Інфраструктура гірськолижного курорту «Славське» [39]

Гора Політехнік розташована на в'їзді в Славське. Схил гори, від 600 до 1000 м завдовжки, 100-150 м шириною, з перепадом висот 150-200 м, досить пологий, без різких перепадів. Для користування лижникам початківцям є два бугельні підйомники довжиною 600 і 1000 м чеського виробництва [39].

Драгобрат розташований на висоті близько 1400 метрів серед високих гірських вершин, які захищають місцевість від вітру. Саме тому на Драгобраті завжди багато снігу. Підковоподібне розташування Свидовецького хребта створює передумови для стабільного снігового покриву з грудня по травень, а останні 30 років нестачі снігу, навіть в найтепліші і снігові зими, в урочищі Драгобрат не зафіксовано. Свидовецький гірський масив і його вражаючі пейзажі притягують любителів гірськолижного спорту з ряду країн Східної Європи. Серед головних недоліків курорту – ізоляція від цивілізації. Напрямки від найближчого села Ясіня в Драгобрат можливі тільки на позашляховиках, та

якщо за кермом профі. Не різноманітний і відпочинок –декілька колиб, сауна, лазні, ось і все.

Рис. 3.2.4. – Гірськолижний курорт «Драгобрат» [37]

Драгобрат – найвисокогірніша лижна база українських Карпат, розташована на висоті 1400 м над рівнем моря, на стику хвойних лісів і альпійської зони, у підніжжя гори стіг (1707 м над рівнем моря) і гірського масиву Близниця (1883 м над рівнем моря). Підковоподібне розташування гір Свидовецького хребта створює унікальне природне явище садиби Драгобрат-наявність стабільного сніжного покриву з листопада по травень.

Відпочинок на Драгобраті – це сучасний готель (74 місця) і два котеджі (29 місць) прямо на схилі, поруч з якими знаходяться два ресторани, фінська сауна, відкрите кафе «Курятня».

На Драгобраті цікаво буде лижнику з будь-яким рівнем підготовки. Наявність цілини і великого снігового покриву (до 5 метрів) роблять Драгобрат раєм для сноубордистів та лижників. Є три підйомники з трасами від 500 м (для дітей) до 2500 м. Загальна протяжність трас становить більш 9 км. Траси підготовлені батраками та освітлені [37].

Рис. 2.3.5. – Гірськолижний курорт «Драгобрат» [37]

Комплекс розташований: Закарпатська область, Рахівський район, село. Ясіня, урочище «Драгобрат».

На базі є прокат лижного спорядження та сноубордів, камера схову, інструктор, ігрова кімната, дискотека-кінозал, сауна, ресторани і колиба, парашланеризм.

Курорт постійно розвивається. Найближчим часом інвестори планують побудувати готельно-рекреаційний комплекс на 100-150 місць, розвинути сервісну мережу, побудувати підвісну канатну дорогу або кабінну дорогу.

На більшості гірськолижних курортів України сезон починається в грудні і закінчується в квітні. Але ніхто не застрахований від примх погоди. Якщо катання на лижах є основною метою відпочинку, то краще відправитися в Драгобрат (висота 1,5 км над рівнем моря гарантує наявність снігового покриву до травня), Славське або Буковель (вони оснащені сучасним обладнанням, що дозволяє зберігати траси у сніговому стані протягом всього сезону). Якщо катання на лижах не є самоціллю, варто вибрати курорт ближче до культурних центрів Закарпаття, щоб урізноманітнити свій відпочинок у разі невдачі з погодою.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ НА ЗАКАРПАТТІ

3.1. Резерви розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті

В даний час індустрія лижного туризму є однією з найбільш швидкозростаючих галузей міжнародної торгівлі послугами. Україна пропонує відпочинок на гірськолижних курортах Закарпаття.

Гірськолижні курорти за кордоном є (за даними Міжнародної асоціації інвесторів і підприємців) однією з найбільш прибуткових і перспективних туристичних напрямлень, займає 3-є місце по популярності після морських курортів і туристичних поїздок, пов'язаних з відвідуванням закордонних країн.

Що стосується рівня розвитку гірськолижної індустрії на Закарпатті, вона все ще знаходиться в початковій стадії розвитку. За роки радянської влади Закарпаття було меккою лижних туристів.

Одним з резервів розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті є підвищення якості послуг, адже на сьогоднішній день рівень пропонованих послуг не відповідає вимогам європейських гірськолижних курортів, майже жодна лижна база не задовольняє задовольнити потреби зростаючого попиту на послуги гірськолижної індустрії [11].

Технічна база гірськолижних курортів, їх інфраструктура, яка дісталася від радянської влади, морально і технічно вкрай відстає від стрімко розвивається міжнародної гірськолижної індустрії.

Але Закарпатський регіон має природні умови для розвитку гірськолижного туризму – зручні спуски, які підходять для гірськолижних трас, м'який клімат, стійкий сніговий покрив і сніг високої якості.

Ось чому Закарпаттю слід приділити велику увагу для розвитку гірськолижного туризму. Щоб підтвердити обґрунтованість можна привести наступні основні аргументи.

Клімат регіону м'який, помірно-континентальний. Він формується в результаті взаємодії ряду факторів, основними з яких є особливості атмосферної циркуляції, географічне положення, рельєф місцевості, величина сонячної радіації. Порівняно тривала весна, не спекотне літо, тепла осінь і м'яка зима. Вітровий режим неоднорідний, він в основному залежить від напрямків гірських хребтів і долин, а також від рівня захищеності місцевості. Майже 80% території займають Карпатські гори, решта – Притиська низовина.

Закарпатська область володіє багатими природними і рекреаційними ресурсами. Сьогодні Закарпаття вважається одним з найбільш екологічно чистих регіонів країни.

Мальовнича природа краю, сприятливі кліматичні умови для відпочинку і катання на лижах взимку, наявність джерел мінеральних і термальних вод з лікувальними властивостями створюють реальні можливості для перетворення рекреаційної галузі в одну з провідних у регіоні.

Гори не дуже високі, сейсмостійкі, дуже добре заселені. Снігові ділянки великі, п'ять місяців на рік. У Карпатах не мало гірськолижних курортів, і навіть звичайні санаторії часто розташовані так, що можна покататися на лижах та сноуборді. Екологія на вищому рівні, тому займаючись спортом для здоров'я або просто відпочиваючи, ви не ризикуєте отримати "зворотний ефект".

Аналіз географічних, економічних і екологічних факторів показує, що територія Карпатського регіону на етапі формування державності і входження України на світову арену повинні надати унікальний шанс стати своєрідним полігоном, де ефективна економічна політика може успішно поєднувати регіональні, державні і міжнародні інтереси держави.

Вибір оптимального стратегічного курсу розвитку регіону з урахуванням всіх потенційно важливих факторів неминує пов'язаний з його географічним положенням і екологічним феноменом території. Тобто, майбутня соціально-економічна модель Карпат має бути економічно вигідною для України і екологічно сумісною з прилеглими територіями іноземних держав. Фактично

зарубіжний досвід показує, що ефективним напрямком розвитку гірських регіонів є розвиток різних форм гірськолижного туризму.

Гірськолижний потенціал регіону в поєднанні з вигідним географічним положенням, розвинутою транспортною мережею є важливою умовою для розвитку гірськолижного туризму і відпочинку. Карпати мають потужний потенціал для розвитку різних видів туризму.

Карпати – єдиний регіон України, умови підходять для розвитку гірськолижного спорту на рівні світових стандартів. Регіон володіє високим потенціалом рекреаційного потенціалу території. Площа використовуваних і зарезервованих ландшафтів складає 616,7 тис. га, а їх одноразова місткість з екологічно допустимими навантаженнями оцінюється в 7 тисяч осіб.

Приблизну оцінку потенціалу Карпат можна отримати, порівнявши регіон з аналогічними зарубіжними регіонами-аналогами, які інтенсивно використовуються в рекреаційних цілях. Так, Альпійський регіон площею 180 тис. км², де рекреаційні навантаження оцінюються як граничні, щорічно приймає 40 млн туристів і 60 млн туристів, що здійснюють одноденні поїздки в Альпи. У розпал сезону він переміщує 10 мільйонів туристів і 2 мільйони туристів. Переводячи ці цифри на Карпатський регіон, то за цими показниками для нього є перспективні рекреаційні можливості; колись – 2,2 млн чоловік, щорічно – 8 млн. туристів і відпочиваючих та 12 млн. туристів і туристів вихідного дня [40].

У цей час через невідповідність території до підвищених рекреаційних навантажень, відсутність спеціалізованої інфраструктури та низьку екологічну культуру населення фактична ємність Карпатського регіону не повинна перевищувати 50% від перспективної. В 3-4 рази досягнуті сервісні показники рекреаційного рівня, які нижче потенційного з урахуванням природно-ресурсного потенціалу та екологічних обмежень. Таким чином, є резерви для розвитку рекреаційного потенціалу Карпат цілком достатнім для забезпечення перспективного розвитку гірськолижного туризму в масштабах екологічної прийнятності та економічної ефективності.

Природний потенціал органічно доповнюється багатим арсеналом пам'яток історії, культури, архітектури. В регіоні під охорону взято понад 6 тисяч архітектурних пам'яток 9-20 століть. Тут безліч археологічних пам'яток міжнародного значення. З регіоном пов'язане життя і творчість видатних діячів культури і мистецтва. Великий інтерес у туристів викликають збережені традиції, вірування, обряди і звичаї жителів Карпат.

Карпати. Якщо врахувати висоту цих гір, то серед європейських вони займають друге місце, але краса не поступається Європі [7].

Однак, в Україні поки що не приділяється належної уваги розвитку гірськолижного туризму, що призвело до відсталості існуючих вітчизняних гірськолижних туристських центрів і їх нездатність задовольнити зростаючий попит на гірськолижний відпочинок.

Опитування населення віком від 18 до 50 років показало, що тільки 40% людей захоплюються гірськолижним туризмом. Причиною такого низького рівня зацікавленості лижним туризмом є низька платоспроможність населення. Однак не тільки це є проблемою, також вирішальним фактором вибору вітчизняних туристів між українськими та закордонними гірськолижними курортами. Низький рівень сервісу і швидко зростаючі ціни приводять до переорієнтації вітчизняних любителів гірськолижного туризму на закордонні гірськолижні туристичні центри.

Відповідно, всі організації, що спеціалізуються на гірськолижному туризмі стикаються з проблемою подальшого розвитку вітчизняного гірськолижного туризму та його просування на національному та міжнародному ринках.

Туристи значною мірою можуть зіштовхнутися на Закарпатті з такими складностями як:

Перша – нестійка погода. Українські Карпати – це досить низькі гори, і велика частина гірськолижних трас розташована в зоні нестійкого снігового покриву. І навіть наявність систем штучного засніження схилів не є гарантією

стабільного сніжного покриву, який буде придатний для повноцінного катання. Крім того, висота гір обмежує довжину і складність схилів.

Достатньо сказати, що найдовша траса в Україні, 2300 метрів (гора Красія), не може зрівнятися з найдовшими європейськими лижними трасами, які досягають двадцяти кілометрів.

Друге – залізничне сполучення. З точки зору залізничного сполучення, найбільш сприятлива ситуація в комплексі «Красія» (село Кострино). Але близькість до траси залізничного вокзалу повністю нівелюється недостатньою кількістю залізничних шляхів і повною відсутністю громадського транспорту до підйомників.

Відстань від Буковеля до найближчого зручного залізничного вокзалу (Івано-Франківськ), до якого йде тільки дизель. Потяги йдуть – 110 км. Немає прямих поїздів з Харкова, Дніпропетровська, навіть в Івано-Франківська. Спроби організувати потяги у Ворохту у високий сезон не вирішують проблеми. В результаті поїздка на курорт перетворюється в квест для туристів з вибором маршруту до найближчої залізничної станції.

Але навіть якщо турист подбав про планування свого відпочинку завчасно і вчасно придбав квиток до потрібного населеного пункту, то його чекає друга частина проблеми – трансфер від залізничного вузла до готелю.

Самі комплекси були виключені з цією важливою складовою повноцінного якісного сервісу, звичного українським туристам, які побували в Європі, де скі-пас, схожий за ціною, дає можливість безкоштовно користуватися всім громадським транспортом до схилів регіону. Тут навіть немає платного автобусу, зручного для мандрівників з лижним спорядженням.

Але з польотом справа не краща. Найближчі аеропорти до гірськолижної зони знаходяться у Львові, Ужгороді та Івано-Франківську. Літаки літають в аеропорт Ужгорода тільки з Києва. За великим рахунком, можна припустити, що цей транспортний вузол для гірськолижного туризму в Україні відсутній.

Від Львова до найближчого гірськолижного курорту – 50 км і повна відсутність організованого зв'язку. Аеропорт Івано-Франківська дещо жвавіше

в сезон, коли Буковель починає пропонувати власні чартери. Але варто відзначити ще проблему. Ціни, кількість рейсів з малою ємністю літаків не дозволяють розглядати це сполучення як повноцінного гравця в системі доставки туристів до місця відпочинку. Іншими словами, організація транспортного сполучення з курортами Українських Карпат досі залишається на рівні середини минулого століття.

Третя проблема – інфраструктура. Відсутність інвестицій в інфраструктуру з боку регіональної влади і держави в каналізації, водопостачання та електромережі – це не тільки стримуючий фактор для динамічного розвитку, а й екологічну бомбу уповільненої дії.

Величезна кількість побудованих готелів, не мають якісної питної води, каналізаційних систем і централізованих каналізаційних систем – це явна загроза тендітній екології регіону.

Четверта проблема – фактична монополія Буковеля. Сьогодні склалася ситуація, коли понад 80% підйомників, трас, систем штучного засніження схилів і готелів розташовані навколо гірськолижного курорту Буковель. На жаль, відсутні канатні дороги з Ясіні на Драгобрат. Драгобрат не отримав розвитку, якого заслуговує за своїми природними характеристиками.

Екстремальна дорога в гори, протяжністю 8 км, накладає суттєві обмеження для бажаючих покататися на лижах по природному снігу просторих трас. Ризики складного і небезпечного ходу, практично, відрізали можливість катання всією сім'єю. І тільки відчайдушні батьки екстремали возять туди дітей.

Олімпійська база «Тисовець» припинила свій розвиток, Політех в Славському, і далі можна продовжувати цей список. Статус фактичного монополіста дозволяє Буковелю диктувати ціни, при цьому не розвиваючи комплекс супутніх послуг і сервісів.

П'ята проблема – загальна для всього туристичного бізнесу України – сервіс.

Обслуговування – складність українського туризму, який у всій красі проявляється в Карпатах. Відсутність банкоматів і можливість безготівкових розрахунків у готелях і ресторанах, не кажучи вже про магазини, вже дуже серйозно звужує можливості сучасної людини. Система контролю якості надаваних послуг відсутня, а система управління готелем з допомогою "зошита" залишається базовою навіть для тих комплексів, які виглядають сучасно на вигляд.

Ну і значна проблема – це вкрай низька кваліфікація персоналу.

Ще однією значною проблемою гірськолижного туризму на Закарпатті є споруди, що забезпечують проживання та розваги туристів, не належний стан гірськолижних трас, немає одного власника, а все розподілено між різними людьми. У них, цих дрібних власників, немає числа: лісгоспи, департаменти, муніципальні установи тощо. Комерційні структури беруть гроші за послуги, але не відомо, як сплачують податки. І, наприклад, сільрада Славського повинна зайняти значні кошти на будівництво сучасної системи водопостачання, яка в подальшому буде використовуватися всіма.

Що стосується таких об'єктів туристичної гірськолижної інфраструктури, як гірськолижні курорти, то, на жаль, їх у нашій країні не вистачає, як розважальних центрів та туристичного транспорту на цих курортах. В Україні, і особливо на Закарпатті, не вистачає канатних доріг – в нашій країні близько 150 канатних доріг. Рівень сервісу, пропонованого туристам, також низький, в порівнянні із зарубіжними курортами, а розваги на курортах розвинені слабо. Рідко можна побачити, де в Закарпатті розвинена сімейна інфраструктура, що включає широкий спектр послуг і розваг на курорті. При цьому яскравим фактором, що відштовхує туристів від відпочинку на українських курортах, є високі ціни.

Але, незважаючи на це, в даний час в Закарпатті налічується понад 250 готелів, тоді як, наприклад, в 2014 році їх було всього 120. З урахуванням кількості інших засобів розміщення (готелі, мотелі, пансіонати, будинки і бази відпочинку, туристичні бази), загальна кількість об'єктів розміщення туристів

становить близько 400. Також за останні двадцять років кількість гірськолижних курортів в Закарпатті збільшилася і це сприятливий факт, що в найближчому майбутньому подальше збільшення їх числа не очікується. Порівняно з провідними європейськими країнами цей показник досить низький.

На щастя, обсяг платних послуг, що надаються населенню готелями й аналогічними засобами розміщення, щорічно збільшується. Можна сказати, що в останні роки спостерігається розвиток гірського лижного туризму. Також спостерігається щорічне зростання внутрішнього потоку туристів. Зростаючий попит на туристичні послуги всередині країни викликав динамічне будівництво готелів, переважно в курортних регіонах. Важливо й те, що різко зріс обсяг інвестиційних пропозицій з будівництва готелів з боку наших вітчизняних інвесторів [1].

Проте варто також звернути увагу на недоліки гірськолижних курортів в Закарпатті:

- невідповідність технічного стану обладнання гірськолижних курортів (підйомників і канатних доріг) вимогам безпеки;
- ігнорування системи класифікації гірськолижних трас: за три роки класифікацію пройшли лише кілька трас;
- нерозвинене технічне оснащення комплексів спеціальним обладнанням;
- незадовільна робота з просування гірськолижних курортів в Україні і за кордоном;
- недостатній розвиток інфраструктури, пов'язаної з туризмом (громадське харчування, транспортні послуги);
- висока вартість послуг на гірськолижних курортах;
- низька кваліфікація інструкторів.

Зазначені проблеми свідчать про низьку привабливість вітчизняних гірськолижних курортів, в результаті чого більшість відпочиваючих віддають перевагу європейським курортам, які представляють більш високий рівень сервісу, а також забезпечують безпечний відпочинок і комфортний сервіс [2].

На жаль, створення умов для якісного відпочинку на території Закарпаття українських та іноземних громадян вимагає більш активної державної політики в галузі туризму, яка передбачає, що туристський потенціал країни використовується далеко не повною мірою.

З подібною проблемою зіткнулися і наші західні сусіди-словаки. Вони розв'язали проблему, створивши акціонерні товариства, де кожна зі сторін, зацікавлених у розвитку курорту, мала свою частку. А інвестиції окупилися досить швидко (протягом трьох-чотирьох років). Навіть послуги дорогих вертолітних бригад, що займаються евакуацією лижників, виправдовують себе, розраховуючись страховкою.

Технічні стандарти облаштування схилів на гірськолижних курортах України абсолютно не відповідають сучасним вимогам. У 2003-2004 роках в країні існувала тільки одна система виробництва штучного снігу. Ратраків (машини для вирівнювання і ущільнення снігових схилів) – тільки кілька. Підйомники дуже старі. Навіть якщо мова йде про обладнання, яке придбане і використовувалося за кордоном, то воно має вік не менше 20 років.

Особливе занепокоєння викликає безпека канатних доріг. Багато туристів отримують травми, майже всі стають свідками аварій. За неофіційними даними, минулого року на одному з місцевих гірськолижних курортів сталася аварія на канатній дорозі, яка забрала життя чотирьох осіб. На думку фахівців, існуючі системи безпеки, що надаються виробником, вийшли з ладу практично на всіх. Якщо технічний контроль за станом схилів здійснюється, він здійснюється формально. Такий стан справ пояснюється тим, що сервісне обслуговування технічного обладнання не виділене в окрему галузь і перебуває у віданні гірськолижних курортів.

Щоб не винаходити «колесо», потрібно звернути увагу на досвід закордонних лижних курортів. Цікавий і, очевидно, корисний відповідний досвід наших західних сусідів.

В Європі кожен гірськолижний курорт являє собою міні-місто і комплекс розваг. Наприклад, фінські курорти в основному відносно невеликі. Деякі

мають ще менше трас і підйомників, ніж курорти Закарпаття. Однак у фінів добре налагоджена індустрія «супутніх розваг»: сафарі на снігоходах і собачих упряжках, рибалка з ополонки, шопінг, водні процедури в басейнах і саунах, вечірні кафе, ресторани і дискотеки. Це мінімальний стандартний набір всіх європейських гірськолижних курортів, який, мабуть, приносить мало не більше прибутку, ніж власне катання. Більшість гірськолижних курортів також орієнтовані на роботу в літній сезон. Наприклад, фінська Вуокатті, де влітку працює 1,5-кілометровий тунель для лижників (в якому постійно підтримується мінусова температура) і підземна сноубордична траса. Сам Вуокатті – це міні-містечко, в структуру якого входять 4 готелі, велика кількість котеджів, ресторанів, нічних клубів, спортивних споруд, пляжів, торгових центрів і навіть ринків. Клієнтам також пропонується ряд інших видів відпочинку: велосипеди, лапта, бадмінтон, серсо, сквош, симулятор гольфу, тенісні корти, боулінг, тренажерні зали, аквапарк, катання на санках з бобслейній трасі і ще багато послуг, в тому числі збір ягід у тайговому лісі.

Західні курорти від вітчизняних відрізняє не тільки сервіс, але і якість схилів. У світовій практиці застосовується розподіл трас за рівнем складності. На Закарпатті є всі види трас як для професіоналів так і для початківців, що само по собі є визначальним фактором для будівництва відомих курортів. Але просто наявність відмінних, з точки зору перспектив, трас не є фактором успіху, і розвинена сервісна інфраструктура також необхідна.

Польсько-словацькі Татри – приклад двосторонньої моделі розвитку гірськолижного туризму. Так, у Польщі, зокрема курорт Закопане, цьому сприяла продумана державна політика, орієнтована на зовнішній попит. Держава надала колосальну підтримку малому і середньому бізнесу, довіривши йому розбудову матеріальної та спеціалізованої транспортної інфраструктури. Словаччина, чия традиція розвитку гірськолижного туризму сходиться до часів соціалістичного табору, втратила свої позиції з розпадом країни і, без централізованої державної підтримки, керується в своєму розвитку приватну ініціативу, віддавши готелі та підйомники до рук акціонерних товариств.

Лижний туризм тут розвивається набагато повільніше, ніж у сусідній Польщі, хоча країна має більший природно-ресурсним потенціалом.

Яскравим прикладом активної підтримки розвитку туризму з боку держави є Туреччина. Турецька модель – приклад ринкової орієнтації, де, з одного боку, внутрішній попит дав поштовх до розвитку місцевих гірськолижних курортів, а з іншого – зростання зовнішнього попиту на відповідний вид туризму стало каталізатором створення нових альтернативних гірськолижних курортів, орієнтованих на міжнародний ринок. Усі готелі в гірськолижних центрах будуються за рахунок приватних підприємців. У той же час, з моменту будівництва нового готелю держава звільняє власників від податків на термін не менше п'яти років і надає значну підтримку в рекламі вітчизняного туристичного продукту на міжнародному ринку.

Експерти відзначають, що вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним «лижним» продуктом багато в чому буде визначатися перспективами політики соціально-економічного відновлення регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечить необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях економіки вітчизняного Карпатського регіону.

Серед міжнародних програм особливе місце посідає Карпатська Конвенція 2003 року, головна мета якої – бути інструментом сприяння стійкому розвитку регіону шляхом узгодження місцевого розвитку з екологічними інтересами. Зокрема через стабільний розвиток туризму. Реалізація відповідних програм також сприятиме, на думку фахівців, покращенню туристичного інвестиційного клімату в Карпатському регіоні, а це – використання кредитних ліній та залучення кредитів, грантів міжнародних фінансових організацій; використання міжнародних програм для малого та середнього бізнесу.

Ці проблеми й перспективи зрозумілі не лише фахівцям, а й нашим підприємливим співвітчизникам, які намагаються вкладати власні кошти і працювати прозоро, створюючи при цьому нові робочі місця. Насправді, не можна стверджувати, що влада не дбає про цю тему. Проте їх кроки у

вищезгаданій області аж ніяк не обнадіюють. Ми, як і всі в цій країні, кому вона дорога і хто хоче бачити своїх громадян процвітаючими і щасливими, очікуємо як мінімум звітів про розробку відповідних національних і регіональних програм розвитку вітчизняної туристичної галузі. А також про участь у їх створенні вітчизняних і зарубіжних фахівців. А також про серйозність їх економічного обґрунтування і здатності створювати обіцяні і належним чином оплачувані робочі місця.

Враховуючи стійке зростання популярності й моди гірськолижного спорту, а також беручи до уваги виняткові особливості (наявність унікальних природних ресурсів та значний розвиток), розвиток гірськолижного туризму в Карпатському регіоні є надзвичайно перспективним і економічно доцільним. Також безперечно, що активний розвиток цього виду туризму в Карпатах сприятиме підвищенню міжнародного авторитету Української держави.

Таким чином, якісні та кількісні характеристики резервів для розвитку гірськолижного туризму в карпатах Карпат свідчать про великий потенціал їх перспективного використання і формування на їх основі високоефективної сфери гірськолижного туризму національного та міжнародного значення.

Регіон унікальний з організації та розвитку гірськолижного спорту, але нажаль, поступається світовим стандартам.

Так, проблеми туризму в сучасних українських Карпатах існують, але вони не скасовують п'ять переваг.

Перший – це потенціал зростання. До початку ХХІ століття в Україні нараховувалося близько 200 тисяч туристів, які вважали себе лижниками і були готові провести свою відпустку на гірськолижному курорті. Це було далеко не масово, а туризм для обраних, шанувальників або просто для тих, хто віддавав дань моді.

Для порівняння, в сезоні 2016-2017 років цей показник перевищив два мільйони осіб, який далекий від межі.

При оцінці потенціалу можна звернутися до досвіду Польщі. У сусідів 35 мільйонів населення, більше 10 мільйонів щорічно їздять на лижах. Важко

сказати, коли Україна буде готова поставити майже третину її громадян на лижі, але протягом найближчих трьох-п'яти років, цілком можна очікувати збільшення потоку до п'яти разів. Але необхідно підкреслити, що темпи зростання числа туристів безпосередньо залежать від розвитку транспортної інфраструктури.

Друге – наявність розкрученого бренду. Буковель, як монополіст, сьогодні гальмує розвиток бізнесу, усуваючи конкурентний фактор, але з іншого боку, Буковель, як бренд, може стати рушійною силою для просування зимового туристичного спрямування Українських Карпат. Буковель робить цей вид відпочинку престижним, привабливим, йому вдалося привернути увагу та викликати інтерес до гірськолижного спорту.

Якщо не брати до уваги велику лижну четвірку (Італія, Австрія, Швейцарія, Франція), то мало хто з сусідів може похвалитися такою маркою. При правильній стратегії, це, безумовно, позитивний фактор.

Третє – зацікавленість інвесторів у розвитку готельного бізнесу в Українських Карпатах. Ще в 2002 році в гірськолижній зоні в Україні налічувалося не більше ста готелів, зараз це більше двох з половиною тисяч об'єктів розміщення у чотирьох районах, здатних приймати понад 90 тисяч туристів одночасно.

Важливо відзначити, що навіть зараз, коли Україна знаходиться в непростій економічній і політичній ситуації, бізнес продовжує проявляти інтерес до гірськолижного курорту і охоче інвестує в будівництво готелів.

Четверта і п'ята. Розширення географії і тривалості сезону за рахунок сучасних технологій.

Ще 10 років тому складно було уявити гірськолижні курорти для лижників-початківців у Києві, Харкові, Черкасах, Чернівцях і особливо в традиційно не гірськолижній Одеській області. Системи штучного засніження, сотні пунктів прокату спорядження зробили цей, колись елітний відпочинок, масовим. Але розширення географії – це, перш за все, збільшення потенційно зацікавлених туристів прямо в горах.

Раніше тільки наявність природного снігу дозволяла їздити по обмеженій кількості трас через кліматичні умови. Це звузило сезон, зробило відпочинок ризикованим (несподівані відлиги для України не рідкість), що, в свою чергу, дало можливість неймовірно завищувати ціни в пік сезону.

Зараз технологія штучного засніження схилів істотно нівелювала цю проблему. У пік сезону ціни все ще досить високі, але на початку і ближче до кінця сезону доступні для більшості українців.

У перспективі, враховуючи зростаючі потреби у відновленні здоров'я населення, спричинені Чорнобильською катастрофою, а з іншого – потужний потенціал Карпат і стрімке зростання популярності зимового відпочинку, Карпатський регіон може стати провідним рекреаційним регіоном України.

Фактори розвитку рекреаційної індустрії. Специфіка гірських регіонів істотно ускладнює їх розвиток. Тому рівень розвитку основних напрямів зайнятості, а також рівень життя населення тут значно нижче, ніж в рівнинних районах. Так, грошові доходи жителів гірських районів Карпат в 3 рази нижче, ніж у рівнинній частині, рівень розвитку соціальної інфраструктури в два рази нижче. Це викликає депопуляцію населення в гірських районах, виїжджає найбільш розумне і фізично працездатне населення, що призводить до глибокого економічного занепаду. Серед багатьох причин, які призвели до такої ситуації – це ігнорування особливостей природно-ресурсного потенціалу гірських регіонів.

Стратегія залучення природних ресурсів до туристичного обігу має ґрунтуватися на об'єктивній оцінці вихідних соціально-економічних умов території та науково обґрунтованому прогнозі їх зміни з урахуванням низки факторів, які визначатимуть пріоритети та темпи розвитку, механізми управління цими процесами.

Паралельно потрібно рахуватися з тим, що об'єктивно існують несприятливі фактори, без яких жодні програми і проекти не принесуть бажаних результатів. Основними з них є:

- населення недостатньо підготовлене до підприємництва в цілому і до гірськолижного підприємництва зокрема;
- відсутні стійкі механізми регулювання економічних відносин;
- соціальна інфраструктура загального призначення (дороги, транспортне сполучення, зв'язок, водопостачання, каналізація, торгівля, громадське харчування) розвинена слабо, рівень сервісу низький;
- відсутність широкого асортименту продовольчих товарів, їх низька якість, недотримання міжнародних стандартів і норм;
- недостатньо розвинені сучасні системи інформаційного забезпечення гірськолижного бізнесу, відсутня реклама;
- значний дефіцит висококваліфікованих кадрів у сфері гірськолижного бізнесу;

Окремо слід відзначити політичний фактор, вплив якого на формування попиту і контингентів відпочиваючих останнім часом надзвичайно зростає. Цей фактор, у поєднанні з падінням рівня життя населення, прогресуюча інфляція, зростання цін на путівки та вартості послуг в найближчі роки, очевидно, буде відчутною перешкодою для розвитку гірськолижного туризму.

Таким чином, враховуючи наявний в Карпатському регіоні природний, економічний, науково-технічний потенціал, а також його історико-географічні особливості, стратегічною метою перспективного розвитку території є створення ефективної туристичної системи, яка забезпечить матеріальний добробут населення і екологічну безпеку Карпатського регіону.

3.2. Організаційно-економічні заходи розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті

Гірськолижний туризм має величезний вплив на такі ключові галузі економіки як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання та інші, тобто виступає каталізатором соціально-економічного розвитку.

Гірськолижний туризм є невід'ємною складовою загальнодержавної системи фізичної культури і спорту, спрямовані на розвиток фізичних, інтелектуальних і морально-вольових можливостей людини через його участь у спортивних походах різної категорії складності, та змагання з техніки спортивного туризму. Гірськолижний туризм є важливим засобом сприяння підвищенню трудової і соціальної активності людей, задоволення їх творчих, естетичних і моральних потреб.

Значення туризму як джерела валютних надходжень, розширення міжнародних договорів, зайнятості населення постійно зростає. В останні роки все більш посилюється значення в житті сучасного суспільства, в тому числі гірського туризму. Цьому сприяє зростання доходів населення, збільшення кількості вільного часу, все більша відкритість регіонів і інші фактори.

Гірські райони в більшості своїй характеризуються низькими соціально-економічними показниками розвитку, саме розвиток гірського туризму допоможе таким регіонам поліпшити ситуацію. Однак вирішити цю проблему не так просто, ще існує ряд проблем. Адже в різних регіонах світу різні за кількістю і якістю туристичні ресурси.

Найбільш поширеною проблемою є те, що значна частина доходів від туризму йде на рахунки іноземних компаній так і не залишаються в регіоні.

Головною особливістю гірськолижного туризму, що, на відміну від більшості видів туризму, він не вимагає щодо великих матеріальних витрат. Організаційне та матеріально-технічне забезпечення відповідних заходів значною мірою забезпечується силами та засобами самих туристів.

Розвиток зимового відпочинку в цілому сприяє розвитку сільського туризму в регіоні, а також створення додаткових сервісів для відпочиваючих, зокрема: пунктів прокату гірськолижного та туристичного спорядження, об'єктів громадського харчування, організації дозвілля та відпочинку для туристів. Любителі зимових походів на лижах чекають маршрути по хребтах Кукуль і Кострич.

У найближчі роки в основу розвитку гірськолижного туризму повинні бути закладені наступні пріоритети:

1. Основні механізми і норми регулювання відносин в економічному житті, в тому числі і в рекреаційній сфері, формуються на національному рівні.
2. Необхідно забезпечити державну підтримку у сфері туризму, як одного з найбільш перспективних регіонів.
3. Створення сприятливого податкового середовища для залучення іноземного капіталу в розвиток галузі. Одним з найбільш ефективних шляхів є створення спільних підприємств туризму [25].
4. Географічний фактор і наявний природний потенціал дають підстави вважати, що завдяки їм Закарпатський регіон потенційно повинен мати шанс прискорити свій вихід у світовий економічний простір через ринок гірськолижних послуг.

Так, для розвитку Карпатського регіону пріоритетним є розвиток його туристичного потенціалу. Щоб підтвердити обґрунтованість цього вибору можна привести наступні основні аргументи.

- Наявність природних ресурсів в регіоні. Але сьогодні рівень їх використання не перевищує 15%. Ці ресурси в поєднанні зі сприятливими кліматичними умовами – служать природною базою для розвитку гірськолижного туризму в регіоні.

- Потужний потенціал для розвитку лижного туризму. Наявна максимальна рекреаційна ємність регіону становить 2,2 млн осіб, в той час як річна пропускна здатність становить 8 млн туристів і відпочиваючих, а також 12 млн туристів і туристів вихідного дня. Навіть при 50-відсотковому рівні цих показників зберігається значний діапазон для подальшого зростання туризму у регіоні.

- Вигідне географічне положення Карпатський регіон розташований в центрі Європи. Через нього проходять різноманітні зв'язки.

Є ще декілька більш переконливих аргументів на користь розвитку гірськолижного туризму Закарпатському регіоні. Але це не означає, що

дотримуючись економічних процесів в цьому напрямку відразу будуть бажані результати. Тут потрібні зважені рішення і продумані практичні дії. Тому розвиток лижного туризму в регіоні розглядається в контексті структурної перебудови його господарського комплексу, у перспективній моделі якого ця галузь повинна стати однією з головних. Саме ці орієнтири закладені в державну програму соціально-економічного розвитку Закарпатського регіону, яка повинна втілити в життя ідею забезпечення соціально – економічного прогресу своєї території за рахунок державної підтримки пріоритетних галузей регіональної економіки [24, 25].

Важливим елементом розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті є спортивний туризм. Спортивний туризм на сучасному етапі розвивається за напрямком маршрутного туризму.

Для розвитку похідного гірськолижного туризму на Закарпатті пропонується:

- відновити практику проведення початкової та середньої туристичної підготовки з тестовими походами I-II категорії складності в Карпатському регіоні. Зокрема, у найближчі роки пропонується реалізувати це на базі Глибоцького обласного центру молодіжного туризму та екскурсій Чернівецької області. Центр має досвід організації подібних заходів з дітьми, розроблені цікаві маршрути різних категорій складності, є досвідчені керівники походів, фахівці по Карпатах. Така діяльність повинна здійснюватися на комерційній основі. Інформація про такі заходи повинна надходити у всі комірки ФГТУ завчасно;

- провести у найближчий час із залученням найбільш кваліфікованих туристів-лижників України експедицію 5-го класу в Українських Карпатах з проходженням високих гряд – Чорногори, Свидовець, Горган, тощо;

- введення в практику проведення складних лижних туристичних експедицій у визнаних гірськолижних регіонах світу – Шпіцберген, острови Арктики, Гренландії, Алясці, Канадського архіпелагу, Антарктиди та інші;

- запровадити практику обміну досвідом щодо нових продуктів

спорядження туристів-лижників через FSTU веб-сторінки, проведення окремих семінарів, залучення виробників туристського спорядження у якості спонсорів.

Сильна конкуренція і нестабільність сучасного ринку гірськолижних курортів вимагають прийняття оперативних і організаційних рішень, які б швидко адаптувалися до зростаючих вимог ринку. Для прийняття таких рішень необхідна максимально повна і своєчасна інформація, заснована на сучасних інформаційних технологіях. Інформаційна мережа Інтернет повністю задовольняє цій вимозі, забезпечуючи найбільш ефективний обмін інформацією. Інформація про гірськолижний курорт має свою специфіку і вкрай відповідальна, адже вона не просто цікава, але й орієнтує туристів по курорту, дозволяє їм дізнатися актуальні ціни, вибрати час відпочинку, правильно розрахувати бюджет і уникнути проблем з погодою.

Загальні вимоги до подання інформації в Інтернеті:

- конкретність, лаконічність і простота подання інформації на сайті;
- обсяг графічного і фотоматеріалу повинен бути в розумних межах з урахуванням різного рівня можливостей користувача;
- надання інформації на різних мовах для орієнтації потенційним споживачам (українська, російська, англійська, німецька).

Інформація, що надається в мережу, носить виключно індивідуальний характер. Однак він повинен обов'язково містити мінімальний обсяг необхідних даних, які включають такі загальні показники:

- короткі загальні клімато-географічні характеристики курортної зони і приблизне розташування в країні;
- статистичні дані про функціонування курорту, Коротка історія створення;
- адміністративна сторінка;
- список підйомників і трас, з інформацією про них (робочі чи ні, довжина підйомника, висота гори, довжина маршруту);
- перелік послуг, що надаються на курорті, вартість одного дня перебування на курорті;

- точна адреса з доступом транспорту;
- електронна пошта, поштова адреса, телефон, факс.

Але про розвиток не може йти мова, якщо відсутні трудові ресурси. Вони є основними цільовими компонентами розвитку рекреаційного природокористування в Зарпатському регіоні. Їх формування та використання визначаються завданнями забезпечення робочою силою всіх галузей народного господарства регіону. Тому вивчення і прогнозування розвитку трудових ресурсів базуються на їх якісному і кількісному балансі, прив'язаному до структури і потребам цих галузей.

Джерелом поповнення трудових ресурсів є працездатне населення в працездатному віці, зайняте в особистому підсобному та домашньому господарстві. Однак концентрація мобільних резервів працюючого населення не завжди збігається з рекреаційним районуванням регіону. У Закарпатській області зі значним природно-рекреаційним потенціалом, розсіяним практично у всіх адміністративних районах, тільки три району (Хустський, Міжгірський та Рахівський) мають мобільні резерви працездатного населення. Великий резерв формування групи трудових ресурсів є пенсіонери, загальне число яких в регіоні становить близько 350 тисяч осіб. Основними причинами неповного укомплектування установ Зарпатського територіально-рекреаційного комплексу є неповне задоволення заявок молодих фахівців (лікарів, медичних сестер, інструкторів та ін.), низький рівень житла та заробітної плати у сфері рекреаційних послуг. Для збільшення місткості об'єктів розміщення рекреантів на тисячу місць потрібно додатково залучити в сферу послуг 600 працівників усіх категорій при збереженні існуючих пропорцій у структурі субгалузей рекреаційного господарства.

В майбутньому, найбільш вигідні умови для розміщення гірськолижних туристичних комплексів в Закарпатській області – північна частина Рахівського району (полонина Драгобрат, недалеко від селища Ясиня), західної частини Міжгірський район (околиці села Подобовець і території Гірського притулку), північна частина Великоберезнянського району (околиці сіл Кострино, Ужок,

Волосянка, і т. д.); в Івано-Франківській області – Надвірнянську та Верховинського районів (околиця туристичний центр Верховинського).

Розвиток санаторно-курортної лікувальної бази передбачає розширення можливостей існуючих об'єктів з урахуванням природно-ресурсного потенціалу району, а також освоєння нових унікальних родовищ рекреаційних ресурсів. Планується розширити можливості організації туристської діяльності в зимовий період року і розосередити туристичні об'єкти по всій Зарпатській рекреаційній зоні з урахуванням наявності мобільних трудових резервів і умов, що сприяють організації різних туристських заходів. Розвиток пансіонатів, баз відпочинку та кемпінгів планується з урахуванням наявності привабливих локацій і складність їх розвитку, рівня використання інфраструктури.

Важливою умовою ефективного функціонування санаторно-курортного комплексу є забезпечення його розвиненою інфраструктурою, що відповідає міжнародним стандартам, підвищення його конкурентоспроможності. Розвиток інфраструктури від процесу вирішення територіально-функціональних, соціально-економічних, екологічних проблем, що пов'язано з розвитком та визначенням пріоритетів використання територіальних ресурсів і пошуками шляхів збалансування міжгалузевих інтересів.

Взаємозв'язок ефектів всіх рівнів для позитивного впливу санаторно-курортної діяльності на економіку:

- прямий ефект – доходи санаторно-курортних установ, підприємств громадського харчування, історико-культурних об'єктів та інших підприємств туристичної галузі, а також доходи магазинів від покупок, зроблених відпочиваючими;

- непрямий ефект – доходи будівельних організацій, банків, постачальника продукції, комунальних послуг, отримані ними від реалізації продукції і послуг, що забезпечують комфортне перебування відпочиваючих у санаторно-курортних закладах;

- індукований ефект – доходи інших місцевих жителів у вигляді заробітної плати, дивідендів, орендної плати та інших видів платежів,

отриманих ними від реалізації продукції і послуг усім суб'єктам санаторно-курортної діяльності.

Наявність унікальних природних лікувальних ресурсів, даних про їх поточний стан, стан інфраструктури санаторно-курортних закладів становить основний потенціал, на основі якого формується ставлення до рекреаційним можливостям курортного обсягу територій, що визначить подальший розвиток санаторно-курортних баз в поєднанні з гірськолижним відпочинком.

Водночас, деякі політичні та управлінські аспекти теорії та практики державного регулювання у сфері гірськолижного туризму потребують подальшого осмислення. Це особливість просування національного туристичного продукту на світовому ринку, способи залучення іноземних інвестицій в індустрію туризму, можливості місцевих органів влади щодо підтримки розвитку туризму в регіонах України.

Гірськолижний туризм різноманітний: це і денні прогулянки вздовж озер, і недільні походи по засніжених лісах, це автономні багатоденні походи, складні експедиції в гори або в Антарктиду або Арктику, лижні тури (позатрасові) по гірських схилах без підйомників і гірськолижних курортів, сноубординг, снэндбординг, гелеві заїзди.

Спираючись на клієнтів різного віку та інтересів, необхідно розширювати можливості відпочинку і спектр надаваних послуг, створювати програми навчальні програми, які будуть доступними і легкими, створювати комфортні умови для відпочинку всієї сім'ї, такі як дитячі майданчики або спеціальні майданчики для батьків, щоб кататися з дітьми.

Можна побудувати сніговий парк для туристів. Все обладнання для нього розроблено в Австрії і відповідає європейським стандартам надійності і безпеки. Тут діти зможуть не тільки пограти, розважитися, а й навчитися основам катання на лижах. Крім того, батьки зможуть залишити в Дитячому парку на піклування досвідчених педагогів та інструкторів.

Одна з головних проблем, з якою стикається більшість гірськолижних курортів – сезонність. Вони працюють і отримують дохід близько 100 днів на

рік, а витрати змушені нести всі 365 днів.

Щоб продовжити сезон, можна використовувати різні методи. Основним ресурсом в горах є сніг. Функціонування гірськолижних трас багато в чому залежить від їх стану. Систематичне укатування і ущільнення снігового покриву снігоходом або самими лижниками може збільшити запаси снігу та подовжити час його перебування на склоні. Температура субстрату при ущільненому снігу приблизно на 10°C нижче, ніж в його природному стані. При правильному догляді період катання може бути продовжений на два-три тижні.

Для продовження терміну служби гірськолижних трас, крім ущільнення, можна використовувати різні хімічні добавки (хлориди кальцію і натрію, нітрат амонію та сульфат амонію). Вони пом'якшують крижану кірку, дозволяючи повторно заморозити мокрий сніг. Хімічна обробка є високоефективною і отримує все більш широке застосування. Однак цей метод природокористування негативно впливає на ландшафт, приводячи до деградації ґрунтово-рослинний покрив. І це не безпечно для людей. У таких випадках траса покрита кристалічною речовиною, яка засліплює очі, ускладнює управління лижами під час спуску і перешкоджає різкому гальмуванню. Використання хімічних добавок має бути обмежене і проводитися під суворим контролем [2].

Використати метод «гідро посіву» для рекультивації гірськолижних трас. Це означає що без попередньої підготовки, насіння трави впорскують в ґрунт, яка допомагає запобігти розмивання ґрунту. Він використовується на провідних європейських гірськолижних курортах вже більше десяти років. Результатом стане запобігання осадження ґрунтів.

Гірськолижні курорти Закарпаття розташовані на відносно невисоких висотах, де не вистачає природного снігу, для того, щоб продовжити сезон, необхідно встановити чи модернізувати існуючі системи засніження. Штучний сніг розпорошується за допомогою спеціальних машин – «снігових гармат», які дозволяють облаштовувати цілі схили, аж до вершин.

Виробництва штучного снігу вимагає багато води. Наявність джерел є важливим фактором, який гірськолижні курорти Закарпаття мають завдяки своєму розташуванню.

Можна використовувати більш екзотичні заходи для збільшення терміну служби лижних трас. Наприклад, були винайдені трав'яні лижі, які стали особливо популярні в США і Канаді. Вони являють собою гумову гусеницю на легкому металевому каркасі з пластиковими роликами. Такі лижі не дозволяють розвивати високі швидкості, але вони дають можливість тренуватися цілий рік, навіть влітку.

Найважливіше рішення проблеми сезонності полягає в перетворенні гірськолижних курортів в цілорічні комплекси відпочинку, що слід розглядати як важливий тренд в їх розвитку. Стратегія створення цілорічних курортів на базі цілорічних центрів полягає в популяризації літніх активних видів відпочинку. На гірськолижних курортах потрібно створювати для своїх відвідувачів туристичні маршрути на гірських велосипедах, піші походи. А також риболовля, верхова їзда, спортивне орієнтування, каякінг, рафтинг, річкові круїзи та ін. Створити поле для гольфу, футбол, пейнтбол тощо. Якщо розташування і рельєф гірськолижного курорту дозволяють, можна побудувати аквапарк. У міжсезоння – навесні і восени – гірськолижні курорти стають центрами ділового туризму.

Деякі власники і менеджери гірськолижних центрів разом з представниками індустрії розваг намагаються розробити інноваційний продукт. Він органічно вписується в так звану дошкову культуру, що стала широко розповсюдженою в суспільстві, і являє собою єдність трьох видів катання на дошці: на снігових схилах – сноуборд, на асфальті – скейтбординг і на воді – серфінговій (хвильовий) дошці. Проект передбачає будівництво відкритих і закритих спортивних споруд для залучення відвідувачів цілий рік [2].

Рекреаційна діяльність, традиційна для гірської місцевості, для розвитку якої в Українських Карпатах створені сприятливі умови, сьогодні має більш низьку інвестиційну привабливість для потенційних інвесторів порівняно з

іншими напрямками капіталовкладень в гірську місцевість (наприклад, лісозаготівлі).

Сьогодні Україна хоче залучити нову категорію туристів-спортсменів. Досі, багато в чому завдяки різноманітності спортивних заходів, Україна здобула накопичений досвід завдяки організації великих спортивних заходів і прийомів для любителів спорту. Але сучасний спортивний туризм має на увазі більш особистий напрямок роботи, що включає етап навчання для початківців, організацію екскурсій, розвинену інфраструктуру туризму і так далі.

Всі ці можливості можуть бути надані туристам в Карпатах, які володіють унікальними гірськолижними курортами.

На жаль, цей вид туризму ще не в повній мірі може реалізувати туристичний потенціал українських Карпат, кількість іноземних туристів, як і раніше незначна (рис. 3.2.1).

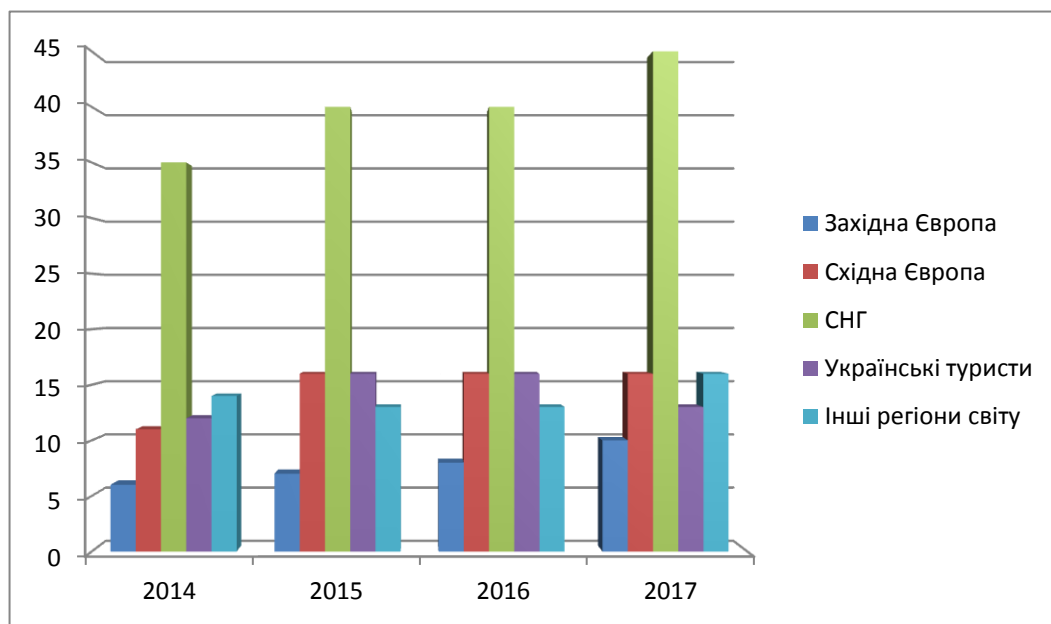

Рис. 3.2.1. – Туристичні потоки на гірськолижні курорти України в 2014-2017

рр. [34]

Як бачимо, переважна більшість туристів-це туристи з країн СНД (в основному з Росії), яких приваблює близькість регіону до кордонів Росії, відсутність зайвих туристичних формальностей.

У 2017 році на гірськолижних курортах України, незважаючи на відсутність снігу, відвідали понад 120 тисяч туристів з різних країн світу. Основними туристичними потоками є туристи з Росії, Польщі, Чехії, Німеччини і країн Балтії, але цей показник значно нижче, ніж на курортах Західної Європи (рис. 3.2.2).

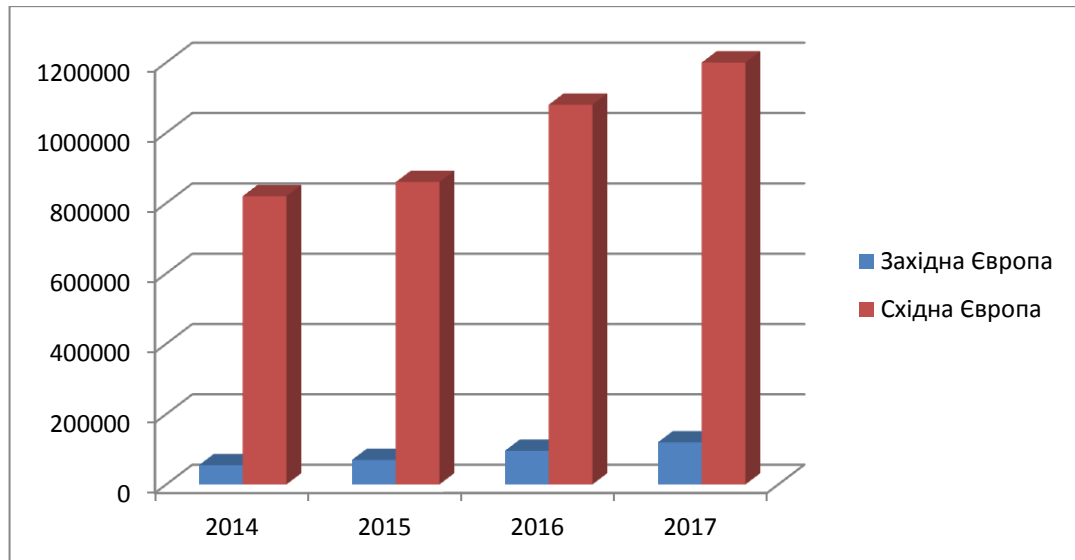

Рис. 3.2.2. – Динаміка туристичних поселень гірськолижних курортів Західної Європи та Українських Карпат в 2014-2017 рр. [34]

Обсяг доходів від цього виду туризму також не можна порівнювати з європейськими країнами. В загальній структурі доходів частка гірськолижного туризму коливається від 3% до 9% (рис. 3.2.3).

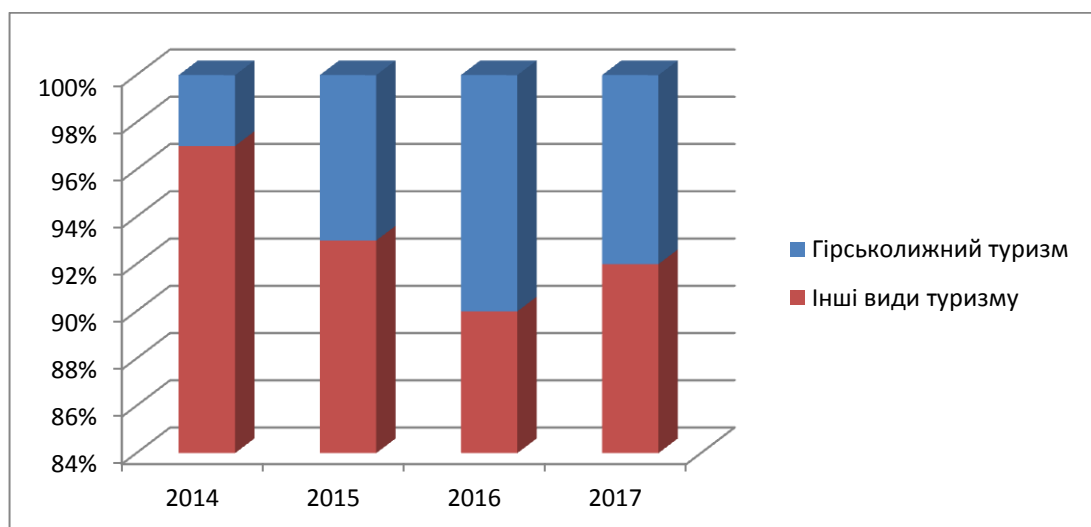

Рис. 3.2.3. – Розподілення доходів від гірськолижного туризму в туристичних центрах від загального обсягу надходжень, % [34]

Ця тенденція обумовлена конкурентними перевагами європейських гірськолижних курортів в порівнянні з українськими.

Водночас, Україна має унікальні можливості і курорти для розвитку гірськолижного туризму.

Туроператори вже зараз відчувають зростаючий попит на українські Карпати з боку іноземних туристів. Їх приваблюють доступні ціни, а також різноманітні знижки. Наприклад, провідний туристичний портал «www.tourua.com» надає інформаційну підтримку місця призначення з метою стимулювання припливу туристів і полегшення роботи торгових агентів. Турпортал відкрив спеціальну сторінку Буковель відпочинок, де пропонуються гарантовані квоти на Новий рік і Різдво.

Карпати – дуже цікавий туристичний регіон. Тут знаходяться архітектурні та історичні пам'ятники, річки, озера, реліктові ліси. Багато джерел мінеральної води стимулювали розвиток курортів.

Гірськолижний відпочинок в Карпатах можна поєднати з екскурсіями, оздоровленням, просто спокійним відпочинком. Багато туристичних компаній пропонують змішані або тематичні тури. Наприклад, компанія Etnotur пропонує чотириденний тур, який включає в себе: екскурсію по замках Карпат і Закарпаття, відвідування термального басейну в Берегово, поїздки на озеро Синевир і сходження на найвищу вершину Карпат – Говерлу. Після цього – екскурсія в Буковель і повернення в Яремче. Так за 4 дні можна оглянути історичні пам'ятки, помилуватися природою Карпат, скупатися в термальних басейнах і спуститися з гір. Вартість такого туру на одну людину з харчуванням складе 1250 грн. (110 євро) за окрему плату можна відвідати сауну або покататися на конях.

Останнім часом розвиток гірськолижного бізнесу в Закарпатті впливають як позитивні, так і негативні фактори. Позитивні фактори сприяють пожвавленню ринку туристичних послуг. Негативні – ведуть до нерівномірного розвитку і посилюють кризові явища. З одного боку, українські туристи звернули свою увагу на внутрішній ринок туристських послуг, з іншого боку,

наш ринок не був готовий до таких швидких змін в економіці і політиці. Насправді не готові до зустрічі гостей.

Однак, ці проблеми можуть бути вирішені, якщо міжнародний досвід розвитку гірськолижних курортів буде використовуватися в розвитку вітчизняних курортів.

Ринок гірськолижного туризму зростає з року в рік. В результаті аналізу гірськолижних курортів Закарпаття і зарубіжжя слід підкреслити, що незважаючи на зростання числа туристів, що віддають перевагу зимовому відпочинку за кордоном, число любителів гірськолижного туризму в Україні значно зросла.

Розглянемо закордонний досвід розвитку гірськолижних курортів і технологій гірськолижного будівництва, виділимо наступні основні тенденції цього процесу, а також особливості зарубіжних гірськолижних курортів в порівнянні з аналогічними в Закарпатті. Для приваблення українських та іноземних туристів, потрібно вносити кардинальні зміни в процеси обслуговування та надання послуг. Потрібно боротися з негативними факторами розвитку гірськолижного туризму:

1. Створити систему гірськолижних курортів. За кордоном вона характеризується утворенням великих гірських і рекреаційних зон, в тому числі великих територій. Утворені так звані «Гірськолижні зони», тобто комплекси гірськолижних трас різного рівня складності, розташовані в межах однієї або декількох долин і мають власну систему підйомників. У свою чергу, гірськолижні зони, розташовані в межах одного гірського рекреаційного комплексу, їх з'єднують між собою підйомниками або автомобільними шляхами, що надає можливості для відпочинку на лижах протягом дня за різними маршрутами в різних районах, що значно урізноманітнює поїздку. Це досягається за рахунок використання єдиної системи пропусків на підйомники, «скі-пас» куплений туристом в його готелі і використовується протягом усього періоду перебування на курорті. Розподілені системи знижок. Використання єдиного магнітного «скі-пасу» також дозволяє контролювати процес

проходження туристів на підйомники і запобігати зловживання з боку персоналу [2].

2. Обслуговування туристів на гірськолижних курортах це один з найважливіших елементів. творення високого рівня обслуговування полягає в наявності всього спектру туристичних послуг, в тому числі гірськолижного сервісу, прокату і ремонту спорядження, надання інструкторів, лижного спорядження. школи для дітей, навіть найменших, зі спеціальними схилами для них.

3. Інфраструктура гірськолижних трас характеризується високими технологіями. Перш за все, це стосується всіх видів підйомного обладнання, що працює на схилах. Потрібно модернізувати старі та використовувати нові швидкісні витяги з великою пропускнуою здатністю. Це дозволить залучати на курорти все більше людей, та допоможе вирішити проблему вітчизняних гірськолижних курортів, де черги на підйомники і їх технологічна відсталість залишаються основним фактором, що перешкоджає залученню нових туристів.

4. Модернізуючи та будуючи нові витяги, потрібно звернути увагу на збільшення вантажопідйомності підйомників. Це допоможе збільшити пропускну здатність підйомників і в наслідок цього катання буде закінчуватися в основному в дві-три години дня, адже навіть фізично сильна людина не може більше часу проводити на схилі. В результаті будуть розширюватись можливості для вечірнього відпочинку, відвідування кафе, ресторанів, боулінгу, танцполів, спортзалів, фітнес-центрів тощо.

5. Етнографічна складова важлива у формуванні гірських рекреаційних зон, тобто створюється популяризація культури і традицій місцевості, в якій розташований курорт. Це проявляється як в архітектурі будівель, так і при використанні місцевої кухні, одягу, організації відповідних етно-туристичних заходів тощо.

6. Крім етнографічної складової, важливою залишається екологічна сторона будівництва гірськолижних комплексів. Це стосується, перш за все, транспортних засобів (на багатьох курортах Європи і США існують обмеження

на використання автотранспорту і навіть його повна заборона). Потрібно обмежити або зовсім заборонити автотранспорт в окремих зонах гірськолижних курортів. Крім того, важливе місце належить збереженню екології довкілля тієї місцевості, в якій розташований курорт.

7. Крім лижного спорту потрібно активно розвивати і інші спортивні можливості регіонів, проводити спортивні події, фестивалі, ввести нові дисципліни, такі як: лижні перегони, сноубординг, хеліскі, фрірайд, альпінізм, гірські походи, верхова їзда та інші. Це все також потребує виділення спеціально обладнаних трас і областей. Побудувати та обладнати на території гірськолижних комплексів особливі типи закритих споруд для розвитку видів спорту як катання на ковзанах, тенісу, плавання, щоб урізноманітнити відпочинок та привабити туристів. Часто це застосовують на будівництві великих багатофункціональних комплексів, що поєднують спортивний напрямок з розвагами.

8. При забудові лижних курортів, незважаючи на наявність першокласного сервісу, потрібно дотримуватись тенденції формування «сільського» середовища, яке буде спрямоване на надання можливості сільського відпочинку туристам гірськолижних комплексів. Це відображається на будівництві рекреаційних об'єктів, як правило з невеликою кількістю поверхів (до 5 поверхів), котеджів і апарт-готелів (до 2 поверхів). Використовувати стилістичні форми, що тяжіють до традиційної сільської архітектури та стародавніх архітектурних стилів.

9. Негативні природні процеси, пов'язані з глобальним потеплінням, призводять до танення льодовиків і скорочення сезону катання. Основним засобом боротьби з цим є використання технології штучного засніження.

10. Крім підйомного обладнання, важливим елементом є розвиток гірськолижної інфраструктури в напрямку підвищення безпеки катання. Це, насамперед, поліпшення стану схилів за допомогою спеціального обладнання, а також обладнання схилів різними довідниками, картами, знаками. Потрібно істотно міняти самі знаки попередження та інформації на гірськолижних

трасах. Зробити нову розмітку на всіх трасах, встановити додаткові попереджувальні сигнали і захисні паркани в місцях перетину доріг з пішохідними доріжками.

11. Розподіл гірськолижних трас за категоріями. Це залежить в першу чергу від географічних умов конкретного курорту, однак, порівнюючи основні гірськолижні курорти Європи (зазвичай акцент робиться на середні (червоні) траси, що дозволяє залучати не тільки професійних лижників, але і з невеликим досвідом) [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні існують реальні можливості для вдосконалення державної політики у сфері розвитку гірського туризму. Перші кроки в цьому напрямку вже зроблені. Зокрема, Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» встановлює критерії, за якими населені пункти набувають статусу гірських регіонів, визначає основні засади державної політики щодо розвитку гірських поселень і гарантує соціальний захист громадян, які проживають в них, працюють або навчаються [1].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» до гірських населених пунктів належать міста, селища міського типу, селища, населені пункти, що розташовані в гірських районах, недостатньо розвинуті, мають низьке забезпечення зайнятості населення та систему соціальних послуг, обмежену транспортну доступність. Щоб забезпечити соціально-економічний розвиток населених пунктів, які отримали статус гірських, держава гарантує:

1) виділення бюджетних коштів на розвиток і зміцнення матеріально-технічної бази пасажирського транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, електричних мереж, систем теле- і радіотрансляції, газифікації та розробки місцевих газових і нафтових родовищ, освіти, охорони здоров'я, культурно-побутового та торговельного обслуговування, а також фінансування заходів для поліпшення родючості земель, розвитку та використання туристичних, рекреаційних і лікувальних можливостей гірського регіону;

2) здійснення заходів щодо будівництва об'єктів виробничої і соціальної інфраструктури;

3) встановлення доплат до ціни сільськогосподарської продукції, яка вироблена в місцевостях, віднесених до гірських, та реалізується державі виробниками таких населених пунктів;

4) забезпечення в централізованому порядку поставок населенню життєво необхідної продукції в обсягах, що встановлюються Кабінетом Міністрів України;

5) встановлення плати за електроенергію громадянами в розмірі, що дорівнює платі за електроенергію в гірській місцевості [1].

Також слід звернути увагу на те, що деякі положення Закону України «Про туризм» [2], зокрема ст. 15 і ч. 3 ст. 5 (про фінансову підтримку та виключної діяльності туроператорів) також повинні враховувати фактор гірських територій. Остання стаття створює значні проблеми для приймаючих компаній в гірських районах, так як більшість курортів Карпат мають яскраво виражену сезонність.

При формуванні стратегії розвитку гірського туризму в Україні слід враховувати інтерес Європи. Так, угода про співпрацю «гірський туризм без кордонів» між Радою з туризму Карпатського регіону та Саксонською Радою з туризму передбачає розвиток гірського туризму без кордонів з промо-турами Україна Німеччина для розвитку туристичної галузі Карпатського регіону. В рамках угоди обговорюється участь України в проекті «підтримка і розвиток туризму в гірських регіонах Європи», на який Євросоюз виділив 1 млн євро. Проект передбачає розвиток туризму в гірських регіонах п'яти країн, підписано угоду між Карпатами і Сучавським повітом Румунії, яке передбачає ознайомлення з румунським досвідом розвитку сучасної регіональної туристичної інфраструктури, зокрема організації зеленого і гірського туризму.

Наявність проблем перебиває переваг, якими користується український лижний туризм. Швидше, переваги готові виправити ситуацію, яка відкриває

можливості для бізнесу. Потрібно використати і розвивати переваги для боротьби з проблемами:

1. Консолідація туристичних операторів. Асоціація взагалі дається українцям складно, не виняток і сфера гірськолижного туризму. Тим не менше, тільки об'єднання гравців туристичного бізнесу має здатність змусити владу вкладати бюджетні кошти в інфраструктуру регіону. Без розвитку регіону в цілому і транспортної галузі зокрема, подальший розвиток туризму буде пов'язано з величезними ризиками. Це об'єднання суб'єктів туристичного бізнесу, що має забезпечити додаткові можливості для діалогу з владою на всіх рівнях.

2. Необхідно до кінця скористатися сформованою політичною ситуацією і відібрати кримських туристів. Анексія Криму зробила Карпати єдиним гірським відпочинком у літній сезон. Літній відпочинок в Карпатах – став потужним трендом останніх трьох років, що дає можливість багатьом готелям які орієнтовані на зимовий відпочинок отримувати прибуток влітку. Зараз вкрай важливо наситити літні пропозиції необхідною кількістю і, головне, якістю активних розваг та екскурсій.

3. Необхідно прийти до розуміння, що розширення інтересу до лиж тільки в Україні не межа. Вже сьогодні українські Карпати здатні викликати інтерес, наприклад, у білорусів. Білорусь – наш резерв. Країна з 10-мільйонним населенням, в якій найвища вершина всього 345 метрів над рівнем моря. Гірськолижний туризм на Закарпатті може приваблювати мільйон лижників в Україну на рік.

4. Європа. З кожним роком кількість туристів з нової Європи зростає. Якщо громадяни старої Європи міцно прикипіли до Великої лижної четвірки, то польських, румунських і угорських туристів вже добре чути в Буковелі. Це не межа. Важливим завданням – привабити Прибалтику. Організувати недорогі поїзди з Риги, Вільнюса або Талліна в Івано-Франківськ – далеко не фантазія. Але тут, на жаль, варто повернутися до проблем. Брак кадрів, що вільно

володіють англійською мовою і обмеження безготівкового грошового обороту сьогодні є великою зупинкою в цьому напрямку.

5. Абсолютна нерозвиненість заходів та фестивалів. Великі яскраві масові заходи мають стати новим каталізатором розвитку зимових Карпат. На жаль, ні спортивні федерації, ні гірськолижні курорти, мабуть, за винятком Буковеля, не просувають і не організовують цікаві зимові заходи в Карпатах. На жаль, для українців не стало трендом подорожі в якості вболівальника на лижних змаганнях.

Стосовно фестивалів, то найчастіше на гірськолижних курортах проходять фестивалі зимових видів спорту, музики, комедії та їжі. Це простий і ефективний спосіб вбити одразу трьох зайців: створити гучну рекламу курорту, збільшити потік туристів і, при певній удачі, створити репутацію заходу, яка міцно буде прив'язана до курорту на майбутнє.

Мабуть, відкриття сезону було і залишається найпишнішим і яскравим лижним фестивалем Основний формат фестивалів відкриття сезону – концерти.

Організувати безкоштовний концерт для туристів з українськими та зарубіжними виконавцями. Крім запальної музики вечорами продавати різні смаколики, приготовані на грилі і кулінарні м'ясні шедеври.

Виявляється, на гірськолижних курортах проходять фестивалі гумору і сміху. Гасло фестивалю «схили – весь день, сміх – всю ніч».

Провести фестиваль, де професіонали і спортсмени-любители шукають пригод, хорошої музики. Влаштувати змагання, де спортсмени будуть змагатися у всьому, від льодолазіння до лижних гонок і катання на бігових лижах. Крім того, в рамках фестивалю провести безкоштовні концерти та кінопокази, а також конкурси льодових скульптур.

Гастрономічний фестиваль з виставкою та дегустацією різних закарпатських вин та сирів, національних страв.

Популярні фестивалі, де проходять змагання між лижниками і сноубордистами, масові спуски під назвою «Парад Націй», тренування для початківців, хелі-скі, а також дружні вечери і спільні вечірки.

«Фрірайд для всіх» – зимове свято для любителів фрірайду. Тут у є можливість поліпшити свої навички катання на лижах і сноуборді поза трасами.

Захід, присвячений закриттю сезону. В його рамках організовуються змагання з фрістайлу та сноубордингу, безкоштовні концерти, покази мод, гумористичні вистави, арт-інсталяції, танцювальні конкурси та відеозйомка екстремальних видів спорту.

З одного боку, сучасний стан гірськолижного туризму розцінюється як кризовий, пов'язаний з різким падінням досягнутих раніше обсягів туристських послуг, скороченням матеріальної бази туристської галузі і значною невідповідністю потребам населення в туристичних послугах [7].

З іншого боку, відзначаються високі темпи будівництва туристичних об'єктів, що відповідають найвищим міжнародним стандартам.

Для вирівнювання ситуації в сфері гірськолижного туризму в Закарпатській області в даний час необхідно:

- проведення комплексного дослідження об'єктів гірськолижного туризму на регіональному рівні та зовнішньої оцінки фінансово-економічної ситуації;
- широке впровадження найпрогресивніших методів і форм маркетингу;
- розробка гнучких і відкритих програм розвитку гірськолижного враховуючи специфіку регіону;
- активізація діяльності громадських об'єднань, туристських підприємств з підтримки малого та середнього бізнесу в цьому секторі економіки;
- створення інфраструктури для розвитку бізнесу ;
- створення комплексної системи безпеки гірськолижного туризму, а також підготовка кваліфікованих фахівців інструкторів, рятувальників тощо.
- створення корпоративних правил ведення бізнесу, активного діалогу з органами влади, узгоджених дій туристичних та гірськолижних спільнот;
- звільнення від митних зборів на ввезене обладнання для ресторанного, готельного і туристського бізнесу, не вироблене в Україні.

Все більше вважають найважливішим соціально-економічним завданням розвиток гірськолижної індустрії, оскільки вона створює нові робочі місця,

наповнює бюджет регіону, сприяє активному здоровому сімейному відпочинку, загартовує і виховує молодь.

Говорячи про актуальні проблеми законодавчого забезпечення розвитку в Україні гірськолижної індустрії і туризму, то тут потрібно зауважити, що існує більше двадцяти регіональних програм, де гірськолижні центри отримують субсидії за кредитами, маркетингову та рекламно-інформаційну підтримку адміністрації регіонів.

Слід також мати на увазі, що гірський туризм представлений багатьма різновидами: велосипедний, кінний, сільський, екологічний, дельтапланеризм, лижний спорт, альпінізм, гірський туризм, трекінг, мототуризм, агротуризм, спелеологія. Кожен з різновидів гірського туризму потребує державного облаштування, безпеки та підтримки. Для подальшого розвитку гірського туризму в Україні необхідні не тільки існуючі соціально-економічні, політичні та правові передумови, але й прагнення ініціаторів цього руху поєднати унікальний людський потенціал гірських поселень України з далекоглядною державною політикою стимулювання сільського відпочинку.

Аналіз показав, що сьогодні лижний туризм активно розвивається але Україна в цьому напрямку відстає від провідних країн світу. У той же час, враховуючи наведені фактори, орієнтуючись на подолання існуючих проблем, українські гірськолижні курорти можуть розраховувати на приплив споживачів – туристів не тільки з України, але й із-за кордону.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Туризм упродовж усієї історії свого існування переконливо зберігає репутацію специфічної сфери, яка динамічно розвивається і посідає все більш помітне місце в світовій економіці за темпами руху капіталу, чисельності зайнятих, обсягом експорту послуг, як джерела доходів національних бюджетів. Рівень споживання туристських послуг є одним з важливих показників якості життя.

Розвиток гірськолижного туризму на Закарпатті є пріоритетом національної економіки і культури, важливим фактором підвищення міжнародного престижу країни, джерелом соціально-економічного розвитку регіонів. Закарпаття має всі об'єктивні передумови для формування ринку туризму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного, туристичного та рекреаційного потенціалів. Гірськолижний туризм в Україні має більш ніж вікову історію.

1. Даючи сутністну характеристику гірськолижному туризму виявлено, що гірськолижний туризм – особливий вид туризму, так як він є комбінованим видом туризму і включає елементи таких видів: лікувально-оздоровчий, рекреаційний, спортивний аматорський, екологічний туризм. Це яскраво виражений сезонний вид туризму.

Стрімкий розвиток туризму, організація масового відпочинку гірськолижників і забезпечення необхідного комфорту, в той же час призвело до створення в ряді розвинених країн цілої індустрії зимового відпочинку, який зайняв лідируючі позиції в національній економіці.

Незважаючи на те, що гірськолижний туризм відноситься до досить дорогих видів туризму, з кожним роком кількість туристів та шанувальників цього відпочинку тільки зростає.

2. Характеристика матеріально-технічної бази гірськолижного туризму дозволяє зробити висновок, що гірськолижний туризм відноситься до

капіталомістких і трудомістких видів. Цей вид туризму має ряд особливостей, що відрізняють його від інших, більш простих видів. Перш за все, необхідно відзначити особливості засобів розміщення в гірськолижному туризмі.

Сучасна інфраструктура гірськолижного комплексу являє собою складну систему. Для її ефективного функціонування необхідно організована взаємодія всіх її елементів, до яких відноситься безліч технологічних модулів, що відповідають за надання безпечних послуг.

3. Аналіз світового досвіду організації гірськолижного туризму показав, що Альпи – це головний гірськолижний район світу. Це все завдяки Австрії та Швейцарії, які приділяють багато уваги розвитку гірськолижного туризму. Для мільйонів людей гірські лижі перетворилися на найпопулярніший вид зимового відпочинку.

За останні 30 років географія гірськолижного туризму значно розширилася. Від Аляски на півночі до чилійських Анд на півдні, від іспанської центральної Кордильєри на заході до Паміру в Центральній Азії і Тихоокеанського узбережжя на сході, гірські лижі і відпочинок поширився. Умови для катання є навіть в Антарктиді.

4. Визначаючи та досліджуючи сучасний стан розвитку туризму на Закарпатті дізналися, що рівень розвитку гірськолижного туризму Карпат – це певне відставання в рівні туристичної інфраструктури, рівень сервісу, якості маршрутів, рівні загальної безпеки, і ці недоліки неможливо компенсувати з-за більш низької вартості відпочинку. Сьогодні доводиться визнати, що карпатські гірськолижні курорти розвиваються повільно, хоча у потенційних інвесторів є бажання інвестувати в регіон.

Але варто відзначити, що закарпаття має всі можливості та умови для розвитку туризму в цьому регіоні. Тут ведеться велика робота з покращення умов, якості обслуговування населення, державних установ. Туристичний потенціал цього регіону багатий і повинен розвиватися.

5. Визначивши потенціал гірськолижного туризму на Закарпатті та рівень його використання можна сміло сказати, що найбільш сприятливим

регіоном України для активного зимового відпочинку є гірськолижні курорти Карпат. Достатня кількість підйомників, складність і різноманітність трас доступні більшості туристів, чудова природа карпатських схилів робить зимовий відпочинок в Україні все більш популярним, а самі гірськолижні курорти цілком конкурентоспроможні навіть проти європейських.

В Україні гірськолижний туризм активно розвивається, але українські гірськолижні курорти все ще не можуть конкурувати зі своїми західними аналогами, це актуалізує проблему розвитку якісних турів для українських споживачів в гірських регіонах Закарпаття.

6. Проаналізувавши та давши характеристику матеріально-технічній базі гірськолижного туризму на Закарпатті доходимо висновку, що на більшості гірськолижних курортів України сезон починається в грудні і закінчується в квітні. Але ніхто не застрахований від примх погоди. На Закарпатті є низка гірськолижних курортів, що відрізняються за різними характеристиками, зокрема матеріально-технічним забезпеченням.

7. Що стосується резервів розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті, то рівень розвитку гірськолижної індустрії на Закарпатті все ще знаходиться в початковій стадії розвитку.

Одним з резервів розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті є підвищення якості послуг, адже на сьогоднішній день рівень пропонованих послуг не відповідає вимогам європейських гірськолижних курортів, майже жодна лижна база не задовольняє задовольнити потреби зростаючого попиту на послуги гірськолижної індустрії.

Враховуючи наявний в Карпатському регіоні природний, економічний, науково-технічний потенціал, а також його історико-географічні особливості, стратегічною метою перспективного розвитку території є створення ефективної туристичної системи, яка забезпечить матеріальний добробут населення і екологічну безпеку Карпатського регіону.

8. Стосовно організаційно-економічних заходів розвитку гірськолижного туризму на Закарпатті, можна стверджувати, що тільки

практична грамотна політика забезпечить необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях економіки вітчизняного Карпатського регіону.

Пріоритетними напрямками державної політики в галузі туризму та рекреації має бути:

- удосконалення нормативно-правової бази регулювання відносин у сфері туризму;
- забезпечення розвитку туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць;
- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського (зеленого), екотуризму;
- розширення міжнародного співробітництва, затвердження України на світовому туристичному ринку;
- створення сприятливих умов для розвитку туризму шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- забезпечення доступності туристичних та екскурсійних поїздок для дітей, молоді, літніх людей, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом введення пільг для цих категорій громадян.

При цьому, слід мати на увазі українських туроператорів, так як лижний туризм в Карпатах розвивається високими темпами, відповідно, у найближчі роки слід очікувати певної переорієнтації туристичних потоків у бік Карпатського регіону. Саме тому фірмам, орієнтованим на зовнішній ринок, доцільно підвищувати якість цих туристичних маршрутів, пропонувати вітчизняним споживачам привабливі умови для відпочинку на гірськолижних курортах.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про статус гірських населених пунктів в Україні: Закон України від 15 лютого 1995 р. №56/95-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 9. С. 58.
2. Про туризм: Закон України від 15 верес. 1995 р. № 324-95-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1995. №31. С. 241.
3. Австрия. Иллюстрированный путеводитель. Москва, 2008. С. 20.
4. Азар В. И. Туризм – еще один феномен XX века. Туризм: практика, проблемы, перспективы. Москва, 2003. С. 15-17.
5. Андропов О.М. Стан рекреаційного комплексу України. *Економіка і Екологія*. 2005. С. 21-25.
6. Воскресенский В.Н. Международный туризм: учебное пособие для студентов вузов. Москва, 2010. С. 255.
7. Гаспарян А.А. Розвиток гірського туризму в Україні. *Бізнес*. 2005. С. 23-27.
8. Гірськолижні курорти України: Hotelsbukovel. URL: <http://www.hotelsbukovel.com.ua> (дата звернення 21.10.18).
9. Гнатів О.К. Проблеми розвитку вітчизняного туризму. *Економіка України*. 2005. С.23-25.
10. Гонгало П.Ф. Проблеми відтворення ресурсного комплексу України. *Економіка і Екологія*. 2004. С. 67-69.
11. Горнолыжные курорты Швейцарии. URL: www.tourbazar.direct.ru (дата звернення 14.10.18).
12. Салманова Г.Д. Горнолыжные направления. *Тонкости продаж*. 2003. С. 330.
13. Салманова Г.Д. Горные лыжи. *Турбизнес для профессионалов*. 2006. С. 72.
14. Горные лыжи в Западной Европе. URL www.turizm.ru (дата звернення 04.10.18).

15. Горобець Н.П. Нові технології в галузі туризму. *Економіка і інформатизація*. 2004. С. 27-28.
16. Гулич О., Самольотов П. Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу як напрямок екологоорієнтованої структурної перебудови господарства Карпатського регіону. Зб.: Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми реалізації регіональної політики (Збірник наукових праць). Випуск 2 (XL). Львів: ІРД НАН України, 2003. С. 80-87.
17. Довгопол Н. Поїздки на гірськолижні курорти Сколівського району. *Українська Правда Життя*. 2014. С. 18.
18. Заїкина О.О Внесок туристичної галузі в подолання економічної кризи. URL: <http://www.niss.gov.ua> (дата звернення 30.10.18).
19. Заневська Л. Інформаційні аспекти підготовки фахівців з гірського туризму. URL: [www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/MSNU/2005-t3/tom3/42Zanevs'ka](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/MSNU/2005-t3/tom3/42Zanevs%27ka) (дата звернення 05.10.18).
20. Зіновчук Т.С. Вплив екологічних факторів на туризм. *Екологічний вісник*. 2003. С.7-10.
21. Качанівський В.С. Концепція розвитку туризму в Україні. Львів.: Брама, 2005. С.317.
22. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книги – XXI, 2003. С. 300.
23. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посібник. 2-е вид., перероб. та допов. Київ: «Альтепрес», 2008. С. 280.
24. Мальська М.П., Рамкало М.З., Гордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2009. С. 224.
25. Федорченко В.Д., Дюрова Т.А. Історія туризму в Україні: навч. посібник. Київ: Вища шк., 2002. С. 195.
26. Кравців П.В., Самольотов П.В. Проблеми регіональної модифікації концепції сталого розвитку та особливості її реалізації в гірських районах. В зб.: Стратегія сталого розвитку Закарпаття: екологоекономічні та соціальні

моделі. Матер. регіональної науковопрактичної конференції. Ужгород: Патент, 2001. С. 69-75.

27. Куроїдов О.Н. Навколишнє середовище та розвиток рекреаційного комплексу України. *Україна Молода*. 2000. С. 210.

28. Ценин Ю.К. Лучше гор могут быть только горные лыжи. *Турбизнес для профессионалов*. 2006. С. 55.

29. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). 2-е вид., перероб. та доп. Київ: Альтерпрес, 2003. С. 436.

30. Максаковский В.П. Географическая картина мира. Ярославль, 2014. С. 25.

31. Маринин М.М. Туристские формальности и безопасность в туризме. Москва: Финансы и статистика, 2009. С. 160.

32. Миненков Б.В. Горные лыжи для всех. Москва, 2003. С. 128.

33. Нижник Н.Р., Дубенко С.Д., Плахотнюк Н.Г. Органи державної влади в Україні: структура, функції та перспективи розвитку: навч. посібник. За ред. Н.Р. Нижник. Київ: НІЧЛАВА, 2003. С. 288.

34. Особливості гірськолижного туризму. URL: <http://ukrbukva.net/47873-Lyzhnyi-turizm.html>. (дата звернення 11.11.18).

35. Оційний сайт гірськолижного курорту «Буковель». URL: <http://bukovel.com> (дата звернення 20.11.18).

36. Офіційний сайт «Захар Беркут». URL: www.zaharberkut.net (дата звернення 21.10.18).

37. Офіційний сайт гірськолижного курорту «Драгобрат». URL: <http://dragobrat.ws/uk> (дата звернення 11.11.18).

38. Офіційний сайт міста Сколе. URL: www.skole.com.ua (дата звернення 11.11.18).

39. Офіційний сайт Славське. URL: <http://slavsko.info/zhytlo-slavsko-trostryan> (дата звернення 11.11.18).

40. Офіційний сайт Управління статистики в Закарпатській області URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turism/index.html> (дата звернення

11.11.18).

41. Офіційний сайт Яремче. URL: <http://www.yaremcha.com.ua> (дата звернення 11.11.18).

42. Пал Л.А. Аналіз державної політики. Пер. з англ. І. Дзюб. Київ: Основи, 2015. С. 422.

43. Папирян Г.А. Маркетинг в туризме. Москва: Финансы и статистика, 2000. С. 55.

44. Ремизов Л.П. Отдых на горных лыжах. Москва: Профиздат, 2001. С. 225.

45. Саак А.Э. Менеджмент в социально-культурном сервисе и туризме: учебное пособие. СПб.: Питер, 2010. С. 51.

46. Самольотов П.В. Засади сталого господарювання в умовах гірських територій. В зб.: *Гори і люди (у контексті сталого розвитку)*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Рахів, 2002. С. 171-175.

47. Самольотов П.В. Проблеми розвитку гірських територій Українських Карпат та європейська гірська політика. В зб.: *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу* (Збірник наукових праць). Випуск 5 (XLIII) част 3. Львів: ІРД НАН України, 2003. С. 108-113.

48. Сапожникова Е.Н. Страноведение. Теория и методика туристского изучения стран: учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва: «Академия», 2010. С. 240.

49. Статистичний щорічник Львівської області. Державний комітет статистики України. Львівське обласне управління статистики. Львів, 2013.

50. Східні Бескиди. Гірськолижний відпочинок. URL: <http://guide.karpaty.ua> (дата звернення 24.11.18).

51. Тимчук О. Перспективи розвитку гірського туризму в Україні. *Збірник наукових праць НДФІ*. 2002. С. 31-34.

52. Титов Б.А. Горные лыжи готовь осенью. 2010. С. 8-12.

53. Третьякова Т.Н. Особенности проектирования горнолыжных туров в учебном процессе: монография. Челябинск: УралГУФК, 2008. С. 252.
54. Туризм на порозі ХХІ століття: освіта, культура, екологія: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 18-20 жовт. 2005 р., м. Київ. Київ: КУТЕП, 2005. С. 268.
55. Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матер. II-ої Міжнар. наук. практ. конф. (10 -11 жовтня, 2005 р.). Київ: Знання України, 2005. С. 560.
56. Туристична бібліотека: Все о туризме. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/shykerynec (дата звернення 11.10.18).
57. Характеристика гірськолижного туризму. URL: <http://studopedia.org> (дата звернення 10.10.18).
58. Ценин Ю.К. На лыжах с гор. Москва: Физкультура и спорт, 2010. С. 224.
59. Чудновский А.Д. Управление индустрией туризма: учебное пособие.- 2-е изд. Москва: Кнорус, 2011. С. 448.
60. Якенда Д. Горные лыжи: курс для начинающих: пер. с англ. Джон Якенда, Тим Росс. Москва: АСТ Астрель, 2010. С. 224.